

HOOFSTUK 4

DIE MISSIONÊRE KONTEKS VAN DIE BELHAR BELYDENIS

Die missionêre agtergrond wat in Hoofstuk 3 beskryf is, vorm die historiese aanloop tot die Belhar Belydenis in die jaar 1982. In die beskrywing wat volg, word die proses beskryf waartydens die NG Kerk en die NGSK stadigaan begin wegbeweeg het uit die skadu van die Verligting, in lyn met Bosch se aanhaling aan die einde van punt 3.3.1 van Hoofstuk 3. Dit kom neer op 'n beskrywing van die konteks waarbinne die Belhar Belydenis “gebore” is, naamlik die tagtigs van die vorige eeu, en 'n ontdekkingsreis van gebeure wat met die Belydenis verband hou tot op hede. In hierdie bespreking gaan verder gesoek word na die missionêre waarde van die Belhar Belydenis vir die NG Kerk.

4.1 Sinodesitting van die NGSK in 1982

In Oktober 1982 vergader die Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in 'n voorstad van Bellville, Belhar, in die Wes-Kaap (Adonis & Millard 1994:284). Dit is 'n onstuimige tyd. Die jaar 1982 is bestempel as 'n “beslissende jaar” (Gaum 1997:33), hoofsaaklik as gevolg van die beslissings wat by hierdie sinode geneem is, maar ook weens ander groot gebeure waarvan hieronder vertel word. Die Sinode het sy besluit van 1978 herbevestig dat apartheid (afsonderlike ontwikkeling) 'n sonde is omdat dit die versoening in Christus bedreig:

*Omdat die sekulêre evangelie van Apartheid ten diepste die belydenis van versoening in Jesus Christus en die eenheid van die Kerk van Jesus Christus in sy wese bedreig, verklaar die N.G. Sendingkerk in S.A. dat dit vir die Kerk van Jesus Christus 'n Status Confessiones (sic) daarstel.

('n Status Confessiones beteken dat ons hierdie saak as 'n aangeleentheid beskou waaroor dit onmoontlik is om te verskil sonder om die integriteit van ons gemeenskaplike belydenis as Gereformeerde Kerke ernstiglik in gevaar te stel.)

(NG Kerk 1982a:1071)

Die kern van hierdie besluit is die afkondiging van 'n *status confessionis*¹. Volgens Smith is hierdie term deur die geskiedenis al op verskeie maniere gebruik, maar dit kom op die volgende neer:

Streng gesproke beteken die uitdrukking *status confessionis* dat 'n Christen, 'n groep Christene, 'n kerk of 'n groep kerke oordeel dat 'n situasie ontstaan het, 'n oomblik van waarheid aangebreek het waarin niks minder nie as die evangelie self, hul mees basiese belydenis aangaande die Christelike evangelie, op die spel staan, sodat hulle verplig voel om daarteenoor te getuig en te handel.

(Smit 1984:22)

Hier kry mens die indruk dat die NGSK 'n *verpligting* gevoel het om op te tree en te getuig. Durand (1984:41) sê nou wel dat die vorming van 'n nuwe belydenis nie vanselfsprekend die gevolg van 'n *status confessionis* hoef te wees nie, maar in die geval van hierdie sinodesitting was daar weinig ander moontlikhede. Dit is veral duidelik uit die toespraak wat dr. Bam gegee het na afloop van die besluit oor *status confessionis* (sien BYLAE 1, punt 5).

Die rede vir die *status confessionis* was dat die “versoening in Jesus Christus” en die “eenheid van die Kerk van Jesus Christus” bedreig is. Die implikasie van die *status confessionis* was dat daar 'n “oomblik van waarheid” aangebreek het “waarin die evangelie op die spel staan.” Die klem lê swaar op die “situasie, die kairos, die oomblik wat ryp geword het” (Smit 1984:22), 'n oomblik wat so abnormaal geword het, dat buitengewone optrede en beslissing genoodsaak is. 'n *Analise van die situasie* is van groot belang (Smit 1984:23), want die beslissings wat uit die *status confessionis* vloei, moet daarop gerig wees om die evangelie duidelik te stel teenoor die sonde in die situasie. Dit beteken nie dat beslissings “aan die situasie ontleen, of daaruit afgelees word nie. Die situasie spreek nie, maar wel die evangelie” (Smit 1984: 24). In terme van die beeld wat hierbo gebruik is, word daar deur 'n vergrootglas gekyk na die situasie of wêreld, en 'n beslissing word gevra in die lig van die Skrif.

Hoe het die situasie gelyk? Die jare sewentig en tagtig, waarbinne Belhar geskryf is, kan beskou word as stormagtige jare in Suid-Afrika. Die apartheidsbeleid van die regerende Nasionale Party was ná drie dekades stewig gevestig in Suid-Afrika én onder groot internasionale kritiek. Binnelands het die weerstand teen die apartheidswetgewing opgebou en krisisafmetings aangeneem in die vorm van die Soweto-opstande in 1976. Honderde mense is gevange geneem, Steve Biko sterf in September 1977 in aanhouding en sewentien organisasies word verban op 19

¹ In hierdie studie sal die spelling “confessionis” gebruik word, aangesien dit die gangbare spelling is, al het die sinode 1982 “confessiones” gebruik.

Oktober 1977 (Adonis & Millard 1994:281). Die wêreld het al hoe meer druk op Suid-Afrika uitgeoefen deur ekonomiese sanksies en disinvestering, aksies wat onder andere deur die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke (SARK) aangemoedig is (Adonis & Millard 1994:290). In 1985 roep president PW Botha 'n noodtoestand uit in 36 landdrostdistrikte, terwyl onrus in die swart woonbuurte daaglik toeneem, en minstens 500 lewens eis in daardie jaar. Die sogenaamde "Rubicon-toespraak", waarmee president Botha na verwagting 'n era van radikale hervorming moes aankondig, stel die wêreld teleur en die anti-apartheid spanning bereik nogeens 'n hoogtepunt (Joyce 2000:191). Hierdie gebeure illustreer die tipiese drastiese optrede wat in hierdie tydvak plaasgevind het in Suid-Afrika.

4.2 Ras, Volk en Nasie verteenwoordig 'n geloofwaardigheidskrisis

In die kerk het dinge nie veel anders verloop nie. Die Algemene Sinode van die NG Kerk het in 1974 die dokument *Ras, Volk en Nasie en Volkerereverhoudinge in die lig van die Skrif* (RVN) goedgekeur. Dit is 'n "soort samevatting van 'n besinningsproses" oor rasseverhoudings en die sendingbeleid van die kerk "wat tot in die dertigerjare terugstrek" (Kinghorn 1986b:130). Die dokument begin met 'n Bybelse fundering van aparte ontwikkeling in kerk en samelewing, binne die norm van naasteliefde (RVN 5-38). Die taak van die kerk in die wêreld, die verband tussen kerk en volk, kerk en politiek en die ekumene van die kerk word bespreek (RVN 39-53). Horizontalisme en die teologie van die Rewolusie word beoordeel (veroordeel) (RVN 54-63). Die kerk en maatskaplike geregtigheid word bespreek, met onder andere 'n beskrywing van die kerk se rol ten opsigte van sosio-ekonomiese ontwikkeling, staatkundige aspekte, opvoeding, die "bantoe" in blanke gebiede, trekarbeid, Indiërs en ander Asië (RVN 64-82). Onder die opskrif "Kerk en Sending" word die "wesentlike eenheid" van die afsonderlike Ned. Geref. Kerkverbande vir verskillende bevolkingsgroepe bespreek as bestaande uit "die gemeenskaplike geloof in en verbondenheid aan dieselfde Here en sy Woord, kragtens die aanvaarding van dieselfde Gereformeerde belydenis en kerkregering en vanweë hulle historiese verbondenheid" (RVN 83). Die heiligheid van die kerk word bespreek (RVN 85-86), asook die "katolisiteit van die kerk en die inheemse eiesoortigheid van die kerk onder die volkere" (RVN 87). Laastens word die huwelik en die gemengde huwelik uiteengesit, met die benadering dat 'n rasgemengde huwelik "ongewens en ongeoorloof" is vanweë die "faktore wat die gelukkige bestaan en volle ontplooiing van 'n Christelike huwelik strem, sowel as faktore wat eventueel die God-gegewe verskeidenheid en identiteit vernietig" (RVN 100). Twee eienskappe van hierdie dokument was problematies.

Eerstens, die RVN het ten doel om die *status quo* in kerk en samelewing te handhaaf, deurdat "die apartheidsparadigma en die daarmee samehangende volksbelange in beskerming" geneem word (Botha 1984: 263). Dit het 'n groot probleem geskep vir die "nie-blanke" bevolking wat toenemend gevra het vir verandering in die Suid-Afrikaanse samelewing. Die weerstand teen die

apartheidsbeleid van die regering het 'n stryd na die bruin en swart woonbuurte gebring wat hulle persoonlike veiligheid bedreig het.

Die skoolgaan van ons kinders is hier gereeld ontwrig. Mense kon nie sorgeloos gaan werk nie...In hulle woongebiede moes kinders vry en sorgeloos kon speel. Maar daar het swaar bewapende soldate die strate dopgehou. Die oorlog van die grens was skielik naby en die dood het sy slagoffers tussen ons kom eis. Die nood, die leed en lyding het in baie van ons se huise ingekom en baie ander is daardeur geraak.

(Botha 1998b:24).

Dit het ook vir die Suid-Afrikaanse gemeenskap al hoe meer duidelik geword dat noemenswaardige politieke verandering slegs kon plaasvind as die NG Kerk bereid sou wees om saam te gaan met 'n koersverandering. "Solank die NG Kerk die bastion bied waarin die meerderheid van wit Afrikaners kan skuilgaan in die wete dat die beleid van afsonderlike ontwikkeling daar teologiese en moreel regverdig word, is die kans skraal dat enige regering genoegsame steun onder die wit kieserkorps sal kan verwerf om fundamentele wysigings aan die ...politieke stelsel...aan te bring" (Durand 1984b:123). Die verdediging van die *status quo* deur RVN het dus beteken dat die groepsbelange van die Afrikaner teenoor die ander bevolkingsgroepe in Suid-Afrika beskerm is. Die gevolg is dat sending vir sommige lidmate net aanvaarbaar was indien en in soverre as wat dit die belange van die Afrikaner nie aantast nie, maar bevorder (Smith, O'Brien Geldenhuys & Meiring 1981:136). Hier sien ons reeds hoe die kerk missionêr ingeperk word – die voorloper van 'n uiteindelijke *missionêre gevangenskap*.

Die tweede probleem met RVN was die Skrifbeskouing en hermeneutiek. Die hermeneutiek gaan uit van 'n "beginsel" en "praktyk" benadering en toon "tipiese trekke van 'n natuurlike teologie". In die NG Kerk kon twee groepe onderskei word, naamlik diegene wat vanuit die praktyk van rassessekering gesoek het na beginsels in die Skrif om hierdie praktyk te legitimeer, en diegene wat vanuit Skrifbeginsels geen gronde vir apartheid kon vind nie, en daarom rassessekering as 'n tydelike reëling binne die gebroke werklikheid gesien het. (Botha 1984:264-267)

Dit is insiggewend om Durand (2002:65) se interpretasie van hierdie Skrifbenadering te lees. Hy beskryf dit as 'n fase waardeur sy eie teologiese denkwêreld gegaan het, 'n "fase van teologiese beginsels of ewige waarhede". Baie beskou dit nog as die enigste manier waarop teologie behoorlik gedoen kan word, maar dit is eintlik 'n terugkeer na die "skolastiese metode van die paar eeue wat die Reformasie voorafgegaan het" deur die "na-Reformatoriese Ortodoksie", iets wat kort ná die tyd van die reformasie plaasgevind het. "Dit het gelei tot die gelykstelling van die Gereformeerde geloof met die aanvaarding van 'n aantal basiese leerstukke en die gebruik van 'n

teologiese metode waarvolgens “ewige waarhede” afgelei word van die Bybelse boodskap.” (Durand 2002:65)

Volgens Durand was die pogings om apartheid op Bybelse gronde te regverdig ‘n teologiese proses waar losstaande tekste (soos Gen. 11:1-9 en Hand. 17:26), losgemaak van die tyd waarin dit geskryf is, gebruik is om teologiese beginsels te formuleer, en van hierdie beginsels is weer ander beginsels afgelei (Durand 2002:66). Op hierdie manier is ‘n hele sisteem van waardes en beginsels opgebou. Op dieselfde manier is “Bybeltekste wat oor die eenheid van die kerk en die eenheid van die menslike geslag handel... téén die apartheidsteoloë ingespan...Willem Vorster (saliger) van Unisa het op ‘n keer gesê dat albei kante met dieselfde teologiese paradigma werk, slegs hulle waardesisteme verskil”. Durand verwys dan na die “Kuyperiaanse kosmologie (skeppingsleer) wat die hoeksteen gevorm het van ‘n teologie wat legitimiteit verleen het aan die Afrikaner- burgerlike godsdiens” (Durand 2002:66). Kinghorn (1986b:135-136) som sy kritiek teen *RVN* op met die woorde: “*RVN* word van begin tot end beheers deur die pluriformiteitskonsep soos wat dit in Suid-Afrikaanse omstandighede ontwikkel is om aan die apartheidsgedagte steun te bied. Eers wanneer hierdie paradigma in sy geheel agtergelaat word, sal daar van ‘n ware verandering in die kerklike denke sprake wees.”

Dit is nie die doel van hierdie studie om alle kommentaar op *RVN* te bespreek nie. Met bogenoemde verwysings word bloot daarop gewys dat die beleidsdokument van die NG Kerk baie kritiek uitgelok het, en dat die teologie wat daarin saamgevat is die geloofwaardigheidskrisis waarin die NG Kerk haar toenemend bevind het, verteenwoordig.

RVN se aanvaarding in 1974 kan dus met reg gesien word as die kulminasiepunt van ‘n teologie wat enersyds die NG Kerk in ‘n *geloofwaardigheidskrisis* geplaas het, en andersyds uitloop het op ‘n *stryd tussen pro- en anti-apartheidsteoloë, gebaseer op twee verskillende waardesisteme wat binne dieselfde teologiese paradigma ontstaan het*. Een of ander vorm van drastiese optrede was nodig, want as gevolg van die hermeneutiek wat gebruik is, kon die Skrif nie klinkklaar gebruik word om te onderskei wie reg en wie verkeerd is nie.

4.2.1 *Die geloofwaardigheidskrisis loop uit op ‘n missionêre gevangenskap*

In die jaar voor die sinodesitting in Belhar verskyn ‘n boek met die titel *Storm-kompas: Opstelle op soek na ‘n suiwer koers in die Suid-Afrikaanse konteks van die jare tagtig*. Die motivering vir die bundel lê volgens die voorwoord in ‘n “byna angswekkende besef van die verantwoordelikheid wat die Ned. Geref. Kerk vanweë sy posisie in die land het om Bybels verantwoorde standpunte in te neem op elke terrein van ‘n situasie wat, glo ons, vir ons land en vir die Christelike geloof hier krisis-omvang aanneem in die onstuimige tagtigerjare.” (Smith, O’Brien Geldenhuys & Meiring 1981)

Hierdie aanhaling beskou die situasie waarin die NG Kerk haar bevind op daardie stadium van “krisis-omvang”, en wanneer die boek onder oë geneem word, verstaan mens die rede daarvoor. Piet Meiring (1981:8-14) skryf oor die Evangelie *In die konteks van Afrika*. In wese wentel sy hele bespreking rondom die missionêre relevansie van die NG Kerk binne die destydse konteks. Sy kommentaar staan binne die raamwerk van die woorde van Biskop Lesslie Newbigin tydens die eerste kongres van die Instituut vir Sendingwetenskaplike Navorsing aan die Universiteit van Pretoria gedurende Julie 1980. In antwoord op die vraag: “Biskop Newbigin, watter bydrae kan die Ned. Geref. Kerk in ons tyd in Afrika lewer?”, sê Newbigin:

Broers, u verwag van my ‘n eerlike antwoord, maar ek twyfel of ek dit moet gee. U vra na die rol wat die Ned. Geref. Kerk in die toekoms in Afrika kan speel, maar ek vrees ek moet sê u het geen rol nie! Miskien moet u die wrede waarheid maar onder die oë sien: die Ned. Geref. Kerk het deur die jare so ‘n negatiewe reputasie opgebou as die apartheidskerk, die kerk wat met sy strukture en beleid ‘n streep deur die eenheid en gemeenskap van die gelowiges trek, wat broers en susters in die Here uitmekaar hou eerder as saamsnoer, dat mense eenvoudig nie meer na u sal luister nie!

(Meiring 1981:11-12)

Dat ‘n internasionaal bekende teoloog so ‘n persepsie oor die rol van die NG Kerk kon hê op daardie stadium van die geskiedenis, illustreer die “krisis-omvang” waarin die NG Kerk haar bevind het. Vir die doel van hierdie navorsing word die uitspraak van Newbigin gesien as ‘n *missionêre gevangenskap* waarin die NG Kerk haar bevind het. As mense nie meer na die boodskap van die Kerk luister nie, en as die NG Kerk nie meer ‘n rol in Afrika het nie, beteken dit dat hierdie kerk se missionêre taak gevange geneem is – deur haar eie ontsporing in die doodloopstraat van ‘n ras-gebaseerde sendingbeleid en volkgesentreerde ekklesiologie.

In dieselfde bundel skryf ds. DP Botha (1981:92-97) oor die kerk se onvoltooide taak in die konteks van die NG Kerk se sendingsituasie. Hy verduidelik dat sending en versoening twee kante van dieselfde muntstuk is, want “sending is die verkondiging en bediening van versoening”. In sy opstel pas hy die historiese verloop van die verhouding tussen die NG Kerk en die NG Sendingkerk toe op die onderskeid tussen die verkondiging van versoening enersyds, en die bediening daarvan andersyds. Die verkondiging van die versoening het wel plaasgevind in die sendingwerk wat in die verlede gedoen is deur die NG Kerk, maar met die besluit om die verskillende rasse afsonderlik te mag bedien (1857), en die uiteindelijke besluit om die NG Sendingkerk *langs* die NG Kerk te laat ontwikkel (1880), beteken dat die bediening van die versoening nog nie na behore plaasgevind het nie. Die hoop by besluite soos in 1857 was dat die bediening van die versoening in twee fases sou verloop: die eerste fase is dat mense van

dieselfde etniese afkoms hul versoening met God sou laat uitloop op 'n versoening met mekaar; die tweede fase is waar mense van verskillende etniese groepe ook in hul verhoudings versoening beleef. Hierdie laaste fase het nooit plaasgevind nie. Daarom stel Botha dit baie sterk:

...volgens hul [die afgevaardigdes by die sinode van 1857] besluit het hulle geglo dat hulle die agenda van die bediening van die versoening in twee fases kon afhandel. Hulle het met die eerste begin en die kerk het dit ná net meer as 'n eeu voltooi. Die aanpak van die tweede fase staan dus nog steeds op die agenda. Dit is hierdie agenda wat vir afhandeling aan die deur van die kerk klop. Dit is wat ons as die veranderde sendingsituasie beskryf...[E]n nou het God die konfrontasie op die skouers van hierdie geslag van sy kinders in die RSA gelê. Volgens my mening en aanvoeling is dit ons laaste geleentheid. Die sendingtaak van die Ned. Geref. Kerk sal slegs afgerond wees wanneer ook die "tweedefase"-versoening tussen ons kerke en lidmate 'n werklikheid word.

(Botha 1981:95-96)

Ds. E Bruwer, wat ook oor dieselfde tema skryf, sluit hierby aan. Hy sê:

Dis totaal onregverdigbaar bv. dat die vrug van die sending van die Ned. Geref. Kerk uit die kerk geweer moet word. 'n Afsonderlike kerk met 'n afsonderlike struktuur vir 'n afsonderlike groep binne een gemeenskaplike vaderland lyk vir diegene wat nadelig daardeur geraak word, na 'n poging om hulle buite te hou in plaas van om hulle tot hulle eie individuele reg te laat kom....[S]o 'n sendingbeleid het 'n teoretiese oefening geword wat die werklike sendingarbeid eerder kompliseer as vereenvoudig. Die struktuur word gedwonge en stagnant, en die sending ly daaronder.

(Bruwer 1981:98-99)

Smit (1984:26) interpreteer die aanbreek van die *status confessionis* as 'n situasie waarbinne "Die wese van die kerk of die geloofwaardigheid van die evangelie ... op die spel [is]."

As ons na die bogenoemde aanhalings vanuit die geleedere van die NG kerk kyk, is dit inderdaad die geval. Die geloofwaardigheid van die evangelie is niks anders as die missionêre impak van die evangelie nie. As die evangelie nie meer "geloof waardig" is nie, beteken dit dat die evangelie nie "geglo" kan word nie. Dit raak die wese van sending, getuienis, evangelisasie en die missionêre taak en roeping van die kerk. *As die evangelie nie meer geglo kan word nie, is die grootste sendingarbeid kreupel, en het die kerk inderdaad in 'n missionêre gevangenskap beland.*

4.2.2 Die status confessionis breek aan

Is dit dan vreemd dat die NGSK in 1982 'n *status confessionis* afkondig? Dit is byna te verwagte. "Die abnormale situasie maak juis dat standpunte en reëlings wat in normale omstandighede *adiafora* of neutrale sake sou wees, nie meer onskadelik en neutraal is nie." (Smit 1984:22). Die tydsgees van die tagtigs was een van krisis, toenemende druk, ernstige optrede en buitengewone maatreëls. Die kerk wat binne hierdie konteks Skrifgetrou én relevant wou optree, móés eenvoudig besin oor die politieke, ekonomiese, sosiale, morele en etiese uitdagings waarvoor die mense van daardie kerk daagliks te staan gekom het.

Die NGSK was nie alleen in hul afkondiging van 'n *status confessionis* nie. Reeds in 1977 het die Lutherse Wêreldbond in Dar es Salaam vergader en 'n *status confessionis* oor rassisme en apartheid afgekondig (Smit 1984:15) en in Junie 1982 het die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke (SARK) 'n resoluë aanvaar dat apartheid kettery is (Van Niekerk 1989:170), maar die grootse invloed op die NGSK was ongetwyfeld die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke (WBGK).

Die WBGK het in Augustus 1982, kort voor die NGSK Sinode, hul Algemene Vergadering in Ottawa (Kanada) gehad. Dokter Allan Boesak was een van die afgevaardigdes van die NGSK na die vergadering van die WBGK, en hier moes hy sy kerk se besluit van 1978, dat apartheid sonde is, aan die Gereformeerde Kerke oordra (Smit 1984:20). 'n Paar ingrypende gebeure het by hierdie vergadering plaasgevind: (a) die WBGK het 'n *status confessionis* afgekondig oor rassisme en apartheid; (b) dr. Boesak is verkies as voorsitter van die vergadering; (c) die lidmaatskap van die NG Kerk en die Nederduitsch Hervormde Kerk (NHK) tot die Wêreldbond is voorwaardelik opgeskort as gevolg van hul standpunte oor apartheid; en (d) met die nagmaalviering aan die einde van die vergadering het die lede van die NGSK en die NGKA geweier om saam met die afgevaardigdes van die NG Kerk en die NHK nagmaal te gebruik (sien Van Niekerk 1989:170; Gaum 1997:37-38). Hierdie drastiese gebeure was teen Oktober 1982 nog vars in die geheue van die sinodegangers, en die momentum van hierdie sterk ondersteuning vanaf die internasionale gereformeerde gemeenskap, in die vorm van die WBGK, moet nie onderskat word nie. Wat was die beslissinge wat die NGSK na aanleiding van die *status confessionis* en hierdie momentum gemaak het?

Die eerste beslissing het bestaan uit afwysings van die landsituasie: "Ons verklaar dat apartheid (afsonderlike ontwikkeling) 'n sonde is, dat morele en teologiese regverdiging daarvan 'n bespotting van die evangelie is en dat sy volgehoue ongehoorsaamheid aan die Woord van God, 'n teologiese kettery is." (NG Kerk 1982a:1071). Hierdie beslissing het drie dele:

- Apartheid is sonde;
- Die morele en teologiese regverdiging van apartheid is 'n bespotting van die evangelie; en

- Apartheid se (“sy”) volgehoue ongehoorsaamheid aan die Woord van God is teologiese kettery.

Hierdie beslissing handel oor die regeringsbeleid van apartheid. Dit staan lynreg teenoor *RVN* se standpunt dat apartheid nog gehandhaaf kan word. Hierin word die twee wêreldes en twee werklikheidsbelewings van die NG Kerk en die NGSK weer duidelik na vore gebring.

Die *tweede* beslissing het bestaan uit die opstel van ‘n belydenis. Direk nadat die aangehaalde besluit hierbo goedgekeur is, het dr. Gustav Bam die sinode toegesprek. Hy was van mening dat die gevolg van ‘n *status confessionis* moet wees dat die kerk die ware evangelie bely – iets wat die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke nie kon doen nie, omdat dit nie ‘n kerk is nie. ‘n Deel van sy betoog lui so:

Deur die afkondiging van 'n status confessiones [sic] sê die Sinode: Ek het nou op 'n plek gekom waar ek apartheidsreëlinge oor my lewe, beide vanweë die staat en die kerk, verstaan en beleef as 'n uitvloeisel van opvattinge en oortuiginge wat direk strydig is met die evangelie van Jesus Christus soos ek dit verstaan. Ek ervaar die geloofsbotsing so skerp dat dit my *dwing tot belydenis en afwysing van die valse leer* wat my bedreig. Ek bevind my in 'n situasie waar ek óf konfronterend bely teen die magte wat dreig om my geloofsbelydenis in sy wese te neutraliseer en kragteloos te maak, óf swyg en verval tot niks.

(NG Kerk 1982a:1072 – my kursivering)

‘n Kommissie is aangewys om voor die einde van die sinode ‘n belydenis op te stel. Die Kommissie het bestaan uit: Prof. Gustav Bam; dr. Dirkie J Smit; prof. Jaap J F Durand; ds. Isak Mentor; dr. Allan Boesak (Loff 1998:264). ‘n Belydenis is opgestel en aan die sinode voorgelê². Dit is met enkele klein wysigings aanvaar as ‘n konsep-belydenis. Hierdie konsep-belydenis moes na al die gemeentes deurgegee word vir bespreking en kommentaar, en by die volgende Sinode (1986) sou besluit word of dit goedgekeur word as belydenis (Van Niekerk 1989:171).

Ter wille van ‘n goeie begrip van die kontemporêre konteks van Belhar, moet hier vir ‘n oomblik stilgestaan word by die lede van die ad hoc-kommissie wat die Belydenis moes opstel. Die Moderator van die vergadering was ds. Isak (Sakkie) Mentor, maar dr. Allan Boesak (Assessor)

² In die onderhoud met Emeritus Prof. Jaap Durand (Sien Hoofstuk 5) word vertel dat prof. Dirke Smit die grootste bydrae tot die formulering van die belydenis gemaak het, maar dat die belydenis die sentimente en geloofsoortuiging van die hele vergadering verwoord het, en nie gesien moet word as die opinie van net een persoon of die ad hoc-kommissie nie. Die mening van sommige mense dat die Belydenis “Boesak se belydenis” is, is dus ongegrond.

was ook op die moderatuur en daarom is dit te verstane dat hulle twee deel was van die kommissie. Die kundige lede was Proff. Bam en Durand, en dr. Dirkie Smit. In hierdie tydvak het dr. Boesak in 'n toenemende mate 'n omstrede “kerklik-politieke” figuur in Suid-Afrika geword. Daar is vandag nog mense wat negatief is oor die Belhar Belydenis op grond van dr. Boesak se veronderstelde groot invloed op die skryf van die belydenis. Doktor Sarel Eloff (Kerkbode 1998:B12) koppel byvoorbeeld dr. Boesak aan die Belhar Belydenis en maak dan summier die afleiding dat Belhar “dus duidelik die vrug van die ‘struggle’-politiek [is], en die bevrydingsteologie”. Conradie (2005:36-42) doen dieselfde in sy publikasie *Die Belydenis van Belhar: Waarom gaan dit?*, wanneer hy die aanloop tot die Belhar Belydenis en die rol van dr. Allan Boesak daarin bespreek.

So 'n benadering is nie histories korrek nie, aangesien die grootste deel van die inhoud van die belydenis opgestel is waar dr. Boesak nie teenwoordig was nie, en aangesien die sinode self verklaar het dat dit 'n getroue uiting van hul geloof was. Uit die bespreking tot dusver is dit duidelik dat die Belhar Belydenis nie die resultaat van politieke prosesse is nie, hoewel hierdie prosesse in dieselfde tyd plaasgevind het. Die belydenis is die uitvloeïing van 'n *status confessionis*, wat 'n kerklike konteks en agtergrond het, nie 'n politieke een nie. Hoewel die protes in die NGSK in dieselfde tyd as ander protesstemme teen apartheid plaasgevind het, en hoewel die NGSK se beslissings in dieselfde rigting was as politieke anti-apartheid drukgroepe, kan hierdie twee nie aan mekaar gelykgestel word nie. Om die rol van die Belhar Belydenis in die NG Kerk te verstaan, sal nou eers gekyk word na die ontvangs van die Belhar Belydenis in die NG Kerk.

4.2.3 *Die ontvangs van die Belhar Belydenis in die NG Kerk*

Dit bring die bespreking by die vraag oor hoe die Belydenis aan die NG Kerk gekommunikeer is. Die Sinode van die NGSK het besluit dat die konsep-belydenis aan die NG Kerk se komende Sinode, wat enkele weke ná dié van die NGSK sou plaasvind, gestuur moes word. Die besluit hieroor was as volg:

Die Sinode dra dit aan die Moderatuur op om die besluit van die Vergadering oor die Status Confessiones, asook die 1978 besluite oor apartheid en kerkeenheid aan die Algemene Sinode van die N.G. Kerk oor te dra en verlot te vra om dit persoonlik te mag doen in die volle vergadering op 'n tydstip waarop dit nog vir die Algemene Sinode moontlik sal wees om daaraan aandag te skenk,"

(NG Kerk 1982a:1076)

Die moontlikheid, wat in hierdie besluit na vore kom, was dat daar vir die NG Kerk die ruimte gegun word om “daaraan aandag te skenk”. Wat sou dit behels? Een moontlikheid sou wees dat die NG Kerk, net soos die NGSK, vir die volgende vier jaar (tot en met hul volgende sinode) die

Belhar Belydenis kon bestudeer op sinodale-, rings- en gemeentevlak en wysigings aanbring of voorstelle maak vir 'n finale dokument. Hierdie proses het nie in die NG Kerk plaasgevind nie en 'n mens sou seker kon vra: Waarom nie? Waarom het die NG Kerk nie hierdie geleentheid as 'n "oomblik van waarheid", 'n "kairos" aangegryp nie? In plaas daarvan dat die Algemene Sinode van die NG Kerk in 1982 met die ontvangs van die Belhar Belydenis en die Begeleidende Brief die belydenis na gemeentes deurgestuur het vir kommentaar, is die kwessie na die Breë Moderatuur verwys. Die Moderatuur het eers in Maart 1984 op die Belhar Belydenis reageer (Gaum 1997:34) – 'n jaar en 'n half later! Die abnormale omstandighede van hierdie tydsgleuf het vir seker bygedra tot die manier waarop die NG Kerk die belydenis ontvang het, maar dit is nie die enigste rede nie. Om dieper in te gaan op die reaksie van die NG Kerk op die konsepbelydenis van 1982 is 'n belangrike sleutel vir die verstaan van die kontemporêre konteks van die Belhar Belydenis.

4.2.3.1 *Twee wêrelde*

Die *eerste* rede vir die reaksie van die NG Kerk op die Belhar Belydenis het te make met die verskillende wêrelde waarbinne die NGSK en die NG Kerk beweeg het. Die mense in die NG Kerk het die situasie in die land baie anders beleef as die mense van die NGSK, en waarskynlik ook baie anders as verskeie ander kerke. Apartheid het die Suid-Afrikaanse samelewing in verskillende gebiede opgedeel met die gevolg dat verskillende bevolkingsgroepe (bv. wit- en swartmense) so geïsoleerd van mekaar geraak het dat hulle in verskillende wêrelde geleef het (Durand 1984b:125). Twee aanhalings van sprekers by die Rustenburgse Konferensie in November 1991 beskryf hierdie verskillende wêrelde van die tagtigs treffend:

If I had to sum up the situation in South Africa, I would say that South Africa consists of at least two worlds and at least two histories. The black world and the white world. The world of the privileged and the underprivileged, the oppressors and the oppressed. All this because of the heretic system of apartheid. Apartheid has kept not only blacks and whites apart, but it has also divided the Church of Christ in South Africa for many years.

(Chikane 1991:49)

This isolation of Christians from one another can be a great obstacle in the way of united witness. The fact is that we live in two different worlds. We have different experiences and hold different views. Very few white Christians know what is really going on in the black townships or rural areas. Apartheid has succeeded in withholding from white people the truth of the real hardship, poverty and frustration in the black world.

(Jonker 1991:89)

Die uiteenlopende belewenisse van die lidmate van verskillende denominasies in Suid-Afrika, het veroorsaak dat kerke ook op uiteenlopende maniere gereageer het op die landsituasie. Aan die een kant was die NGSK onder druk om op 'n wyse op te tree wat sou pas binne sy gereformeerde agtergrond. Die NGSK het op twee vlakke 'n bestaanskrisis beleef. *Eerstens* is lidmate se lewenssituasie en hul fisiese veiligheid bedreig deur die omstandighede. *Verder* is die integriteit van die NGSK en sy boodskap bedreig deur sy historiese verbintenis met die NG Kerk. Omdat die NG Kerk nie hierdie bedreigings beleef het nie, was dit nie vir die Algemene Sinode so duidelik waarom 'n *status confessionis* afgekondig is nie, maar dit het hom onder groot druk geplaas, wat vererger is deur die opstel van 'n konsepbelydenis en 'n klag van kettery teen die kerk.

4.2.3.2 Die aanklag-skok

Die *tweede* rede vir die NG Kerk se reaksie op die Belhar Belydenis kan gesoek word in die aanklag wat saam met die Belhar Belydenis vanaf die NGSK op die NG Kerk se sinodale tafel beland het. Hierdie aanklag was die *derde* beslissing van die NGSK na aanleiding van die *status confessionis*: 'n "afwysing van die valse leer" (NG Kerk 1982a:1072 – sien ook aanhaling hierbo). Die NGSK het die posisie van N.G. Kerk ten opsigte van die *status confessionis* as volg beoordeel:

Die N.G. Kerk glo na die Sinode se oortuiging in die ideologie van apartheid wat direk in stryd is met die Evangelieboodskap van versoening en die sigbare eenheid van die Kerk. Daarom bring die Sendingkerk besluit van 1978...mee dat hy nie anders kan as om met die diepste leedwese die N.G. Kerk van teologiese kettery en afgodery te beskuldig nie, gesien in die lig van haar teologies geformuleerde standpunt en die implementering daarvan in die praktyk. Die N.G. Sendingkerk doen hierdie oproep in diepe ootmoed en selfondersoek dat ons nie "terwyl ons vir ander gepreek het, self verwerplik sou wees nie." 1 Kor. 9:27.

(NG Kerk 1982a:1073-1074)

Hierdie paragraaf kan nie anders beskryf word as 'n *ekstreme skokmaatreël* nie. Durand (1984b:123-134) bespreek die reaksie van die NG Kerk op die Belhar Belydenis in sy artikel *Belhar – krisispunt vir die NG Kerke*, maar verwys net kortliks na hierdie beskuldiging (Durand 1984b:126). Hy bestempel die NG Kerk se reaksie op die beskuldiging as 'n "onmiskbare poging...om die dringende appèl van die NG Sendingkerk vir alle praktiese doeleindes vrugteloos te maak deur die sinode se 'hartseer en ontsteltenis' uit te spreek oor die 'onbillike beskuldiging van teologiese kettery en afgodery'" (Durand 1984b:126-127). Hy verdink die NG Kerk van 'n "vertragingstaktiek" en beweer dan verder dat die "NG Kerk nie teologies opgewasse was om die oomblik te hanteer nie" (Durand 1984b:127). Die vraag is of daar al werklik goed besin is oor die ekstreme skok-effek wat hierdie beskuldiging in die denke van die lidmate van die NG Kerk gehad

het. Om 'n gereformeerde kerk te beskuldig van teologiese kettery en afgodery is nie 'n geringe saak nie. Wat het die NGSK sover gebring om die NG Kerk op hierdie wyse aan te kla?

NGSK was oortuig daarvan dat hulle in apartheid eintlik met 'n "pseudo-godsdienstige ideologie" te make het. Hulle het hierdie teologie deur die afkondiging van 'n *status confessionis* verwerp, maar moes daarmee saam hul geloof positief bely met die Belhar Belydenis (Botha 1991:[]; sien ook NG Kerk 1982a:1071). Dit beteken dat die Belhar Belydenis apologeties opgestel is teen die "pseudo-religieuse ideologie" waarvan tydens die sinodesitting sprake was.

Die vraag wat dadelik hieruit voortvloei, is: Wat is die inhoud van hierdie "pseudo-religieuse ideologie" waarteen die Belhar Belydenis apologie aanteken? In die verslag wat aan die Algemene Sinode van die NG Kerk gestuur is, word hierdie ideologie kortliks uiteengesit, en ter wille van duidelikheid word die derde en vierde paragrawe in geheel hier weergegee:

Die sinodale besluit gaan nog verder en wys daarop dat die praktyk onteenseglik aangetoon het "dat binne die sisteem een bevolkingsdeel, nl. die blankes, bevoorreg is en dat daar gevolglik nie voldoen is aan die evangeliese eis dat geregtigheid aan almal sal geskied nie." Binne 'n sisteem waarin die "eie" en die "afsonderlike" soveel klem kry, gaan die mens inderdaad in die eerste plek na die "eie" omsien. Die gevolg is dat die magtige en bevoorregte nie gewillig is om sy mag en bevoorregting te deel nie, maar inderdaad in die versoeking kom om nog meer na homself te haal. Ten slotte wys die sinode daarop dat deur die apartheidsisteem "nie alleen die menswaardigheid van die nie-bevoorregte bevolkingsdele nie, maar ook die menswaardigheid van almal wat daarby betrokke is, aangetas is"... Die kommissie onderskryf die definisie wat soos volg lui: "Rassisme kweek 'n valse gevoel van meerderwaardigheid en is gebaseer op die veronderstelling dat karakter en bekwaamheid bepaal word deur ras."

Waar dit gereguleer is in kerk- en samelewingstrukture verloën dit die gesamentlike menswees van die gelowiges en dit verloën die versoenende en vermenslikende werk van Christus.

In Suid-Afrika steun die apartheid in Kerk en samelewing in 'n groot mate op 'n teologiese en morele regverdiging van die sisteem. Apartheid is dus 'n pseudo-religieuse ideologie sowel as 'n politieke beleid - wat hom laat geld op die terreine van kerk en staat en sodoende die hele Suid-Afrikaanse samelewing beïnvloed en struktureel bepaal.

(NG Kerk 1982a:1071)

Is hierdie uiteensetting van die aanklag teen die NG Kerk voldoende? As mens in ag neem dat 'n hele kerk aangekla word van kettery en afgodery, kan hierdie oortreding so bondig uiteengesit word? In 1984 verskyn die proefskrif van Johan Botha, 'n lidmaat van die NGSK, en daarin ondersoek hy "die teologiese denkbeelde ten grondslag van die apartheidsdenksisteem soos dit deur die jare ontwikkel het" (Botha 1984:11). Hy maak in sy inleiding die opmerking hieroor: "Ook dít [navorsing oor die "apartheidsdenksisteem"] is nog selde op 'n wetenskaplik verantwoorde wyse gedoen, ten spyte van die gangbare beskuldiging van teologiese kettery ten opsigte van die teologiese onderskraging van die apartheidsparadigma aan die adres van die NG Kerk." (Botha 1984:11).

Dit laat 'n mens wonder of hierdie aanklag deur die NGSK aan die adres van die NG Kerk op hierdie stadium 'n wyse daad was, veral in die lig daarvan dat die "pseudo-religieuse ideologie" wat die basis van die aanklag vorm, ten tyde van die aanklag nog nie behoorlik nagevors of uiteengesit is nie, en in die lig van die skok-effek wat dit vir die NG Kerk meegebring het.

Enige toegewyde lidmaat van 'n kerk wat aangekla word van kettery, sal tog in die eerste plek wil weet presies waar hy/sy 'n aandeel in hierdie teologiese kettery en afgodery het, en hoe hy/sy van hierdie verkeerdheid kan wegkom. As daar nie duidelik gedefiniëer word wat presies hierdie afgodery is nie, waar laat dit dan die lidmate van so 'n kerk? Hierdie klag is tot op datum nie teruggetrek nie, met die gevolg dat dit in kontras staan met die herenigingsgesprekke tussen die NG Kerk en die VGKSA. Hoe kan die VGKSA aan die een kant 'n aanklag van kettery en afgodery teen 'n kerk handhaaf, en terselfdertyd eenheid met daardie kerk soek? Het ons nie in die aanklag van 1982 en die Belydenis van Belhar twee opponerende belange nie? Watter boodskap stuur dit die wêreld in? Het die tyd nie aangebreek dat die VGKSA kerk-leiding hierdie teenstrydigheid uit die weg ruim nie?

4.2.3.3 Belhar se twee simboliese betekenisse vir die twee wêrelde

Gesien in die lig van die "twee wêrelde" waarin die NG Kerk-lidmate en die NGSK-lidmate geleef het, is dit moontlik dat die 1982 Algemene Sinode van die NG Kerk nie mooi verstaan het waarom die kerk aangekla is van kettery en afgodery nie?

Dat daar wel onsekerheid hieroor bestaan het, kan duidelik gesien word in die versoek vanaf die Breë Moderatuur om met die NGSK te ontmoet, asook in die verslag van die Breë Moderatuur wat in 1984 opgestel is as antwoord aan die NGSK. Voordat die verslag van die Breë Moderatuur opgestel is het hulle aan die NGSK geskryf:

Omdat ons ... nie graag in 'n nuttelose stryery oor betekenisse van woorde wil verval nie, is ons wel ook bereid om te luister na wat u eintlik wil sê. Daarom is dit nodig dat ons duidelik toeligting sal kry omtrent u bedoeling en begrip van sekere

uitdrukings waardeur dit vir ons tans voel dat u ons beskuldig van dinge wat ons heel anders as u verstaan.

Ons stel dus voor dat daar eers 'n ontmoeting met verteenwoordigers van u kerk sal plaasvind waarin dit primêr gaan om duidelikheid te verkry omtrent u siening aangaande die terme wat u gebruik soos: "onversoenbaarheid", "samelewingsbestel", "apartheid", "rassisme", "afgodery", "kettery", ens. Wanneer ons dan seker is dat ons nie bymekaar verbypraat nie, sal ons u graag daarna bedien van 'n puntgewyse antwoord soos van toepassing op u skrywe.

(NG Kerk 1986:21)

Ongelukkig wou die Moderatuur van die NGSK nie so 'n gesprek met die Breë Moderatuur van die NG Kerk aangaan nie. Op 30 November is die volgende antwoord van hulle ontvang:

Die Moderatuur van die Ned Geref Sendingkerk het die besluit van die Algemene Sinode van die Ned Geref Kerk ontvang en neem kennis dat in verband met sekere terme opheldering van die Ned Geref Sendingkerk gevra word. Die Moderatuur oordeel egter dat die standpunt van die onderhawige sake so duidelik is dat daar geen misverstand kan wees nie. Die Moderatuur sal dit waardeur as u tog maar u antwoord volledig wil verstrek in die lig waarvan die voortsetting van die gesprek oorweeg sal word.

(NG Kerk 1986:21-22)

Dit sal seker altyd 'n onbeantwoorde vraag bly waarom daar nie op hierdie stadium gesprekvoering tussen die NG Kerk en die NGSK se moderature kon plaasvind nie. Het dit dalk met die stormagtige jare 1984-1985 te make? Het die politieke spanning sake bemoeilik vir die betrokke partye? Het dit dalk met persoonlike konflikte tussen sommige persone in die twee Moderature te make gehad? Dit is geen geheim dat daar spanning tussen dr. Allan Boesak en prof. Johan Heyns was op daardie stadium nie (Sien Heyns 1988 B-E6). Wat ookal die rede was, dit het definitief bygedra tot die situasie dat die NG Kerk op daardie stadium nie duidelikheid oor die kettery aanklag kon verkry nie, en dat die NG Kerk nie kon deelneem aan die aanvaardingsproses van die Belhar Belydenis voordat dit in 1986 as belydenis aanvaar is deur die NGSK nie.

Was die beskuldiging teen die NG Kerk billik? Vanuit die wêreld van die NGSK was dit beslis. Die bespreking van *RVN* hierbo, bevestig dit. In 1982 verskyn die werk van Adonis *Die Afgebreekte Skeidsmuur weer opgehou: Die verstrengeling van die sendingbeleid van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika met die praktyk en ideologie van die Apartheid in historiese perspektief*. In hierdie studie word aangetoon hoe die NG Kerk deur die verloop van jare etlike

pogings aangewend het om sy sendingbeleid, wat in rassistiese praktyke gewortel is, Bybels-teologies te regverdig. In sy latere sistematiese verwoording het dié sendingbeleid “verstrengeld geraak met en is dit beslissend bepaal deur die praktyk en ideologie van Apartheid” (Adonis 1982:Inleiding). Die volgende aanhalings verduidelik waarom die aanklag teen die NG Kerk vir die moderatuur in die NGSK “so duidelik is dat daar geen misverstand kan wees nie”.

...die NGK se sendingbeleid van kerklike apartheid...[is] duidelik afkomstig...van die tradisionele rassistiese visie van die Afrikaners dat daar geen gelykstelling tussen ‘inverieure’ Swartmense en ‘superieure’ Blankes kan en sal wees nie...

Die stigting van aparte ‘inheemse’ Swartkerke is ‘n doelbewuste daad van die blanke NGK om die gelykstelling van die rasse teen te hou.

...die intieme verbondenheid tussen hierdie kerk en die Afrikanervolk...sluit ook die noue samewerking van dié Kerk met die politieke, ekonomiese en kulturele organe (Nasionale Party, Broederbond en Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings) van dié volk in... Ten eerste moet die NGK hom radikaal bevry uit hierdie heillose verstrengeling van kerk en volk...

...hierdie sendingbeleid van die NGK in feite geen sendingbeleid is nie en dat dit ook niks met sending in die bybelse sin van die woord te doen het nie...[dit] is...’n onderdrukkersinstrument waar swart en blank nie as gelykes beskou en behandel word nie.

Samevattend moet gekonstateer word dat die NGK in hierdie rapport [RVN] duidelik die rassevraagstuk van Suid-Afrika in die Bybel inlees om dit dat vervolgens weer van daaruit uit te lê. Hulle het eers isogese (inlegkunde) gepleeg om dan vervolgens tot die gewenste eksegeese te kom...[dit] moet as *misbruik* van die Skrif aangedui word.

(Adonis 1982:193-204)

Die wêreld van die NG Kerk, daarenteen, het bestaan uit ‘n veilige omgewing waar die belange van die Afrikaner en daarom ook die belange van die kerk, goed versorg is. Die beleidsdokument, RVN, en natuurlik die kommunikasie vanaf die regering, het die indruk gelaat dat dit ook die geval met die ander “volke” in Suid-Afrika is, en die eerste verklaring wat vir die onrus in die land gegee is, was die “kommunistiese aanslag”. Sake soos eenheid, inheemswording en die beginsel van apartheid is in die denke van die meeste NG Kerk lidmate teologies begrond. Die NG Kerk kon tot op hierdie stadium nie “...werklik hoor en aanvoel en begryp wat die lidmate van die swart kerke moes deurmaak onder die apartheidstelsel nie. Hierdie onvermoë het die NG Kerk die slagoffer

van sy eie propaganda gemaak” (Durand 1984b:125). Binne hierdie wêreld kan met Durand saamgestem word dat die “...steriliteit van ‘n soort van teologie van skeppingsordeninge waarmee die NG Kerk hom besig hou te midde van die probleme rondom rasseverhoudinge, het hom magteloos gemaak om teologies sinvol te reageer” (Durand 1984b: 127).

Binne die wêreld van die NG Kerk het die aanklag van kettery en afgodery beslis as ‘n skok gekom én dit het die opstel van die meer positief geformuleerde Belhar Belydenis oorskadu. Die voorblad van *Die Kerkbode* van 6 Oktober 1982, die laaste sittingsdag van die sinode, het die hoofopskrif: “*Gewetenskrisis vir NGK: NG Kerk van afgodery beskuldig oor steun aan apartheid*”. Die hele voorblad word aan die sinodesitting gewy, en die hoofartikel begin as volg: “Die Ned. Geref. Kerk staan vandeeweek midde-in sy ernstigste gewetenskrisis nadat sy oudste dogterkerk hom van teologiese kettery en afgodery beskuldig het weens sy standpunte oor ‘apartheid’” (Froneman 1982:A-D1). Eers in die daaropvolgende uitgawe van *Die Kerkbode* word melding gemaak van die konsep-belydenis. Die konsep-belydenis is verder oorskadu tydens die Algemene Sinode later daardie jaar, toe daar feitlik nie daarop reageer is nie, maar die saak na die Breë Moderatuur verwys is. Was dit nie ‘n groot fout nie? Dit is sekerlik waar dat hierdie punt nie as deel van die agenda vooraf aan afgevaardigdes gestuur is nie, maar hoe is dit moontlik dat ‘n Kerk kerkregtelik korrek kan optree, maar so sonder begrip vir die krisis in die wêreld rondom haar?

Die herdelike brief van die Algemene Sinode van 1982 praat op ‘n tipies sinodale trant oor die beskuldigings van die NGSK. Nadat daar betuig is dat dit die Sinode “diep bedroef en in die siel gegryp” het, stel dit die wens tot selfondersoek en dat die NG Kerk “...van Hom (God) verneem wat Hy deur hierdie stemme vir ons wil sê.” Dan word die byna onverstaanbare verklaring gemaak: “Ons dank God vir die talle seëninge en vir die vooruitgang wat Hy aan alle volke in Suid-Afrika geskenk het” (NG Kerk 1982b:F7). Iemand (soos die Skrywer), wat die gebeure in hierdie tyd en tydens die sinode bloot histories navors (wat nie fisies daar teenwoordig was nie), kan byna nie glo dat so ‘n stelling nog gemaak word in daardie stormagtige tyd nie, terwyl daar niks oor die lewensbedreigende omstandighede van talle mense in die nie-blanke gebiede gesê word nie. Al afleiding wat gemaak kan word, is dat die NG Kerk werklik binne ‘n geslote wêreld geleef en bestaan het – weereens ‘n bewys van die missionêre gevangenskap waarbinne die NG Kerk haar bevind het.

Hoe het hierdie beskuldiging mense in die NG Kerk se persepsie van die Belhar Belydenis beïnvloed? Doktor Coenie Burger praat van die “wonde” in die NG Kerk-familie wanneer hy hierdie saak ter sprake bring:

Ons sukkel om saam te stem oor die belydenisskrif [Belhar Belydenis] omdat emosies van seerkry en vernedering mettertyd daaraan gekoppel is. Ná baie jare se seerkry het die VGK met die belydenis destyds aan ons gesê: “Julle kan

nie so met ons werk nie. Ons is ook kinders van God en julle broers en susters.” Aan die ander kant het die assosiasie van die Belhar-belydenis met die ketteryklag weer na die NG Kerk se kant toe diep gesny en is mense op ‘n ander manier seergemaak en verneder.

(Burger 2005:12)

Burger praat in hierdie artikel van die *simboliese betekenis* van Belhar. Die *simboliese betekenis* van die Belydenis verskil radikaal tussen mense in die VGKSA en mense in die NG Kerk, en die agtergrond hiervoor kan gevind word in die beskuldiging van kettery en afgodery wat saam met die Belhar Belydenis na die NG Kerk gekom het. Die verskille kan as volg beskryf word:

Vir die VGKSA (NGSK): Vir baie mense in die VGKSA is Belhar ‘n simbool van die vernedering waardeur hulle moes gaan oor jare heen. Antropologies gesien het dit te make met die seerkry-belewenis in die apartheidstyd. Die Belhar Belydenis is vir hierdie mense ‘n bevestiging van hul menswaardigheid. Daarom sal die erkenning van Belhar deur die NG Kerk vir hulle beteken dat die NG Kerk aan hulle respek betoon as kinders van God.

Vir die NG Kerk: Vir baie mense in die NG Kerk is Belhar ‘n simbool van die kettery klag by Ottawa, en daarna by die Algemene Sinode van 1982, en daarom is dit ‘n vernedering vir die NG Kerk. Daar is vir die NG Kerk gesê dat sy onderskrywing van apartheid kettery is. Nou moet die NG Kerk hom nog verder verneder voor hierdie mense wat hom aangekla het, deur Belhar te aanvaar as ‘n belydenis.

Naudé beskryf hierdie tyd as ‘n “warrelwindtyd”. “Ons kon nie die sake waarom dit gaan mooi onderskei nie. Ons was diep seergemaak.” Dan vertel hy van ‘n leraar se emosies nadat hy gehoor het van die kettery klag teen die NG Kerk: “Ek het die Here Jesus lief. Vakansietye preek ek al jare lank in die Sendingkerk naby ons vakansiehuis. Is ek nou ‘n ketter?” (Naudé 1998:79). Dit wys hoe gelowiges in die NG Kerk diep geraak is deur die aanklag. Baie het dit persoonlik opgeneem en dit gesien as ‘n onherstelbare breuk tussen die NG Kerk en die NGSK.

4.2.3.4 Die NGSK se motivering vir die aanklag van kettery en afgodery

Volgens Loff (1998:264-265) was daar by die NGSK-sinode van 1982 ‘n baie sterk gees teenwoordig om bande met die NG Kerk te behou. Hy sien dit in die besluit om die sake van die status confessionis en die 1978 besluite oor apartheid en kerkeenheid persoonlik aan die NG Kerk se Algemene Sinode oor te dra later daardie jaar. Dit word onderstreep deur die hoop op “‘n uitbouing en nie ‘n verbreking” van die verhouding tussen die NG Kerk en die NGSK nie (Loff 264). Die vergadering het ook waardering uitgespreek teenoor mense wat binne die NG Kerk in die verlede hul profetiese getuienis gelewer het teenoor apartheid en ten opsigte van kerkeenheid.

Die gesindheid wat in die Begeleidende Brief weergegee word, is 'n bevestiging van Loff (1998) se waarneming. In die eerste paragraaf bely die NGSK self hul eie skuld en medeverantwoordelikheid aan dit wat uiteindelik gelei het tot 'n "skrifvreemde ideologie". In die tweede paragraaf word gepleit dat die "belydenis nie misbruik sal word deur enigiemand met allerlei bymotiewe nie en dat dit ook nie vanuit sulke motiewe teëgestaan sal word nie" en die begeerte word uitgespreek "om geen valse struikelblokke in die weg te lê nie, maar om heen te wys na die egte struikelblok, die rots Jesus Christus". Die derde paragraaf begin met die versekering dat die belydenis nie "teen spesifieke mense of groepe van mense of 'n kerk of kerke" uitgespreek word nie, maar teen 'n "valse leer" en 'n "ideologiese verdraaiing". Hoewel die belydenis nie as 'n uitspraak teen 'n kerk of mense bedoel is nie, het die aanklag van kettery en afgodery wat saam met die belydenis aan die NG Kerk aangebied is, hierdie paragraaf verduister en die gees daarvan tot vandag toe vernietig. Die skrywer se waarneming is dat lidmate van die NG Kerk vandag nog die naam "Belhar Belydenis" assosieer met die pyn van 'n aanklag van kettery en afgodery.

In hierdie verband moet verwys word na die *Kairos Document* (1986). 'n Baie insiggewende vergelykende studie tussen die *Kairos Document* (1986), die *Belhar Belydenis* (1986) en *Kerk en Samelewing* (1986) is onderneem deur Van Niekerk (1989), en dit is buite die oogmerk van hierdie studie om so 'n vergelyking te herhaal, maar in terme van die aanspreek van valse teologie, verskil die Belhar Belydenis grootliks van die *Kairos Document*. Die Belydenis is baie meer positief verwoord met die motief van versoening op die voorgrond. Kairos, aan die ander kant, spreek valse teologie meer direk aan, byvoorbeeld:

The Church is divided and its Day of Judgment has come

The moment of truth has compelled us to analyze more carefully the different theologies in our Churches and to speak out more clearly and boldly about the real significance of these theologies. We have been able to isolate three theologies and we have chosen to call them 'State Theology,' 'Church Theology' and 'Prophetic Theology.' In our thoroughgoing criticism of the first and second theologies we do not wish to mince our words. The situation is too critical for that.

(Kairos Document 1986: Ch. 1)

Hierdie tipe direkte kritiek kom nie in die Belhar Belydenis voor nie. Die *Kairos Document* kan in verband gebring word met die kerklike konteks waarbinne die Belhar Belydenis ontstaan het, en binne hierdie raamwerk is die aanklag van kettery en afgodery begryplik.

4.2.4 Samevatting

In die bespreking van die konteks waarbinne die Belhar Belydenis tot stand gekom het, is 'n reeks gebeure beskryf wat kort op mekaar gevolg het en wat (a) die verhouding tussen die NG Kerk en die NGSK (VGKSA) groot skade aangedoen het, (b) die positiewe bydrae van die Belhar Belydenis oorskadu het en (c) die geloofwaardigheid van die NG Kerk-familie in Suid-Afrika skade berokken het en daarmee saam “anti-missionêre” gevolge gehad het.

Uit hierdie bespreking is dit duidelik dat daar onderskei moet word tussen die drie beslissings wat die NGSK op sy sinode van 1982 gemaak het, naamlik:

- a. die afkondiging van 'n *status confessionis*;
- b. die aanklag van kettery en afgodery teen die NG Kerk; en
- c. die opstel van 'n belydenis (Belhar Belydenis).

Slegs deur so 'n onderskeid te maak, bestaan die hoop dat die Belhar Belydenis losgemaak kan word van die negatiewe persepsie wat by die NG Kerk daaroor ontstaan het deur die aanklag van kettery en afgodery.

Die NG Kerk het in 'n *missionêre gevangenskap* beland as gevolg van sy *hermeneutiek van beginsels*, soos toegepas in *RVN*, wat neergekom het op 'n ras-bepaalde sendingbeleid. Hierdie missionêre gevangenskap is vererger deur die geïsoleerde wêreld waarbinne die NG Kerk haar bevind het. Die waarde wat die afkondiging van 'n *status confessionis* vir die NG Kerk het, is dat dit 'n nuwe weg geopen het wat die familie van NG Kerke gedwing het tot 'n herbesinning van sy sendingbenadering. Dit het gevra vir 'n radikale ommekeer uit die doodloopstraat van rassisme. Die Belhar Belydenis, as 'n apologie op die teologie wat gelei het tot hierdie *missionêre gevangenskap*, het dus groot waarde vir die NG Kerk op soek na 'n nuwe missionêre koers. Daarom het die Belhar Belydenis bygedra tot 'n missionêre bevryding van die NG Kerk. Ons wil dié missionêre waarde van die Belydenis verder in hierdie studie navors.

Omdat die aanklag van kettery teen die NG Kerk nie rekening gehou het (of kon hou) met die verskillende wêreld van die NG Kerk en die NGSK nie, het dit 'n teenproduktiewe effek op die waarde van die Belhar Belydenis. Dit het veroorsaak dat die Belydenis negatief ontvang is in die NG Kerk, en belemmer die potensiaal van die Belydenis tot 'n voller missionêre bevryding. Dit het bygedra tot 'n skok-effek in die NG Kerk, en in retrospek moet gevra word of die VGKSA nie meer kan doen om hierdie negatiewe persepsie van die Belhar Belydenis af te breek nie.

In die volgende deel van hierdie Hoofstuk, gaan gekyk word na die rol wat die Belhar Belydenis sedert 1982 tot op hede gespeel het in die besinning oor die missie van die NGSK, die VGKSA en

die NG Kerk-familie. Dit kan verdere rigtingwysers bied vir die pad vorentoe met die Belhar Belydenis.

4.3 Die missionêre funksionering van Belhar sedert sy ontstaan tot op hede

Die bespreking hierbo het gesentreer rondom die konteks van die Belhar Belydenis in die sewentigs en tagtigs van die vorige eeu. Die Belhar Belydenis is nou al 'n kwart eeu oud. Het dit die afgelope 26 jaar missionêr gefunksioneer? Het dit bygedra daartoe dat die NG Kerk uit haar missionêre gevangenskap kon wegkom? Die invloed wat die belydenis in hierdie tyd op die sending van die kerk gehad het, gaan 'n goeie aanduiding gee van die missionêre waarde wat dit vir die NG Kerk vandag en in die toekoms bied. Daarom sal die rol wat die Belhar Belydenis sedert sy ontstaan tot op hede gespeel het nou nagegaan word, sodat daaruit riglyne vir die huidige situasie en vir die toekoms gevind kan word.

Robinson (1984:51) merk op dat die Belhar Belydenis nie in "*tradisionele sendingterminologie*" opgestel is nie. Die woord "sending" kom nie daarin voor nie, die dokument praat nie van die "onbekeerde menigtes" nie, dit roep nie lidmate op tot 'n betrokkenheid by "evangelisasiewerk" of die "stigting van gemeentes" nie, en dit roep niemand op tot 'n "persoonlike bekering" nie. Hy maak die stelling dat dit belangrik is om na die inhoud van Belhar te kyk en dan daaruit te bepaal wat sy "sendingteologiese betekenis" is. Daarom gaan hierdie bespreking die inhoud van die Belhar Belydenis in verband bring met gebeure in die NG Kerk-familie die afgelope kwart eeu. Daar sal telkens gesoek word na die missionêre bydrae wat die belydenis gelewer het.

4.3.1 'n Werksdefinisie vir sending

In die tagtigerjare het daar reeds verwarring begin ontstaan tussen die konsepte sending, evangelisasie en gemeentebou (Van der Watt 2003:223). "Sending het die betekenis van werk oor kultuurgrense heen gekry, terwyl evangelisasie basies gemik was op die 'eie mense'" (Van der Watt 2003:224). Teen 1978 het die Algemene Sinode "gesamentlike sending met die Jongkerke...as die belangrikste sendingmetode" (Van der Watt 2003:223) beskou, met die gevolg dat skakeling met hierdie kerke en sending vir baie gemeentes sinoniem geword het. Dit is na aanleiding van hierdie praktyk dat Robinson opmerk:

"Die teenstrydigheid wat daarmee opgeroep is as kerklike samewerking met en onderlinge hulpverlening aan 'n 'suster' kerk nog as sendingwerk aangemerkt word, het skynbaar die NGK se aandag ontsnap. Die anomalie neem selfs komiese trekke aan wanneer 'n NGK-gemeente van 'n NGSK-gemeente wat selfs 'n aantal dekades ouer is as 'n 'dogtergemeente' praat."

(Robinson & Botha 1986:4)

Met die afkondiging van 'n status confessionis en die opstel van die konsepbelydenis in 1982, het groot vrae oor die sendingpraktyk in die NG Kerk ontstaan. Dit het dringend nodig geword vir 'n "herbesinning, apologie en die uitwerk van 'n nuwe rasse- en sendingbenadering" en die temas van die Belhar Belydenis, naamlik eenheid, versoening en geregtigheid moes in die nuwe sendingbenadering verreken word (Van der Watt 2003:221). Baie van die NG Kerk se energie het in die formulering van Kerk en Samelewing (1986 en 1990) ingegaan, maar nog voor die opstel hiervan het 'n groot geleentheid vir die bevryding van die sending uit sy *missionêre gevangenskap* aangebreek.

Op 1-3 April 1986 kom 'n groep mense vanuit die verskillende sinodes van die NG Kerk-familie bymekaar in Bellville by die Universiteit van Wes-Kaap (UWK) om te praat oor sending. Hierdie werkswinkel is georganiseer vir die NG Kerk-familie deur die Sinodale Kommissie vir Getuienisaksie (SKG) van die NGSK, in samewerking met die Departement Missiologie aan die UWK. Die deelnemers kom van oral oor Suidelike Afrika: plekke in die Wes-Kaap, Transvaal (tans Gauteng), Suidwes-Afrika (tans Namibië), Noord-Kaap, Vrystaat, Zambië, Zimbabwe, Malawi word aangeteken in die teenwoordigheidslys (Robinson & Botha 1986:165-166). Wat die werkswinkel merkwaardig maak is (a) dat dit die eerste werkswinkel van sy soort in die geskiedenis van die NG Kerk-familie is; (b) dat daar 'n gesindheid van openheid vir gesprek tussen die deelnemers teenwoordig was (Robinson & Botha 1986:107); (c) dat die samewerking in die soeke na 'n nuwe visie op sending telkens gemotiveer is vanuit die behoefte aan geloofwaardigheid vir die Christelike/kerklike getuienis in Suider-Afrika.

Hierdie laaste punt sluit baie sterk aan by die Belhar Belydenis wat sê:

Ons glo dat die versoeningswerk van Christus sigbaar word in dié kerk as geloofsgemeenskap van diegene wat met God en onderling met mekaar versoen is...[en] dat hierdie eenheid sigbaar moet word *sodat die wêreld kan glo* dat geskeidenheid, vyandskap en haat tussen mense en mensegroepe sonde is ...

(Belhar Belydenis artikel 3 – my kursivering)

Dat hierdie motivering 'n baie belangrike rol gespeel het by die werkswinkel, kan gesien word in die aanbiedings wat deur die loop van die werkswinkel gemaak is. Waar die NG Kerk se sendingbenadering voor hierdie werkswinkel in 'n doodloopstraat geëindig het (sien punt 4.2.1 hierbo), het daar in hierdie byeenkoms 'n duidelike koersverandering gekom en sending is in nuwer, meer omvattende terme gedefiniëer.

Die werksdefinisie wat tydens hierdie werkwinkel opgestel is, kan werklik as 'n mylpaal in die ontwikkeling van die sending in Suid-Afrika beskou word. Dit lui as volg:

A. ONS GLO DAT:

1. Sending volgens die Bybel God se sending is en dat Hy as Vader, Seun en Heilige Gees die Subjek daarvan is.
2. In die sending God die heil (sjaloom) van die wêreld op die oog het en dat Hy dit deur die realisering van sy Ryk wil bereik. Sending gee uitdrukking aan God se bewoënheid oor en heilsplan vir die wêreld in al sy dimensies.
3. Die Vader hiervoor sy Seun in die wêreld gestuur het om deur die Seun sy kerk te versamel en in die wêreld in te stuur in die krag van die Heilige Gees.
4. Die kerk as liggaam van Christus na sy wese missionêr in die wêreld leef. Die kerk in sy geheel en elke gelowige afsonderlik staan onder die opdrag van God om in afhanklikheid van en in gehoorsaamheid aan die Heilige Gees:
 - 4.1 die bediening van voorbidding vir die wêreld te beoefen;
 - 4.2 die evangelie van God se heil, deur woord en daad, aan die hele mensheid te bedien;
 - 4.3 die aarde in God se Naam te bewerk en te bewaak ter wille van dié wat daarop woon.
5. Die heil wat deur Christus verwerf is, allesomvattend is en dus tesame met die vergewing van sondes ook die bevryding van die mens op alle lewensterreine sowel as van die skepping wil bewerk. Sending vind plaas waar die kerk in gehoorsaamheid aan en in navolging van Christus bewoë is oor en dienend betrokke is by die mens en die wêreld in al die vorms van sy nood.
6. Dat die bediening van God se heil aan hierdie wêreld daarin tot uitdrukking kom dat God sy Ryk reeds hier en nou bou. Sy Ryk sal egter by die wederkoms van Christus ten volle verwerklik word.
7. Dat daar 'n onlosmaaklike verband is tussen die geloofwaardigheid van die een kerk as draer van die evangelie en die bediening van die heil in Christus (Joh. 17:11).

B. DIT BETEKEN DAT

ten opsigte van die NG Kerk-familie in Suider-Afrika, en in hierdie tye veral in Suid-Afrika waar die liggaam van Christus deur haat, geweld en wedersydse vooroordeel uitmekaar gedryf word;

1. die eenheid van die kerk dié toetssteen vir die getuienis aangaande die Koninkryk van God is;
2. die kerk die beginsels van die Koninkryk van God in sy eie lewe moet beliggaam en in die samelewing moet bevorder;
3. hierdie eenheid impliseer dat eenwording binne die NGK-familie sowel op plaaslike as op breër vlak dringend gesoek moet word en dat dit sowel in die gemeenskapsbelevens van gelowiges op gemeentelike vlak as in die breër strukture van die Kerk bewerkstellig moet word om sodoende ook die bestaande isolasie te deurbreek;
4. hierdie eenheid ook daadwerklik met liefde vir die res van die liggaam van Christus gesoek word.

C. ONS BELY DAT

In die lewe van die NG Kerk-familie in die verlede en tans daar 'n sondige verskeurdheid is wat deur die geskiedenis loop en 'n gebrek aan bereidheid om mekaar te aanvaar soos Christus ons aanvaar het. Die eenheid van die kerk het op hierdie wyse in gedrang gekom. Hierdie skuld moet bely word in die diepe besef van die verskriklike moontlikheid dat as gevolg van ons optrede die Naam van God deur die heidene belaster word (Rom.2:24). Here wees ons genadig!

D. ONS VERKLAAR:

1. ons ootmoediglik bereid om in gehoorsaamheid aan Christus te midde van die gebrokenheid op alle vlakke van die kerklike lewe die weg na mekaar te soek, mekaar se laste te dra waar ons klagtes teen mekaar het (Gal. 6) en mekaar te vergewe soos die Here ons ook vergewe het (Kol. 3:13).
2. ons verder bereid om te werk vir die afskaffing van apartheid en die totstandkoming van 'n regverdige bestel vir Suid-Afrika.

E. ONS GEBED IS

Dat op hierdie manier die wêreld die tekens van die Koninkryk van God sal sien en tot geloof kom en ons doen 'n dringende beroep op die NG Kerk-familie om aan hierdie saak ernstig aandag te gee.

(Robinson & Botha 1986:163-164)

As ons hierdie werksdefinisie vergelyk met die Belhar Belydenis, kom daar treffende ooreenkomste voor. Net soos die *eerste artikel* van Belhar die kerk binne die kader van God as Vader, Seun en Heilige Gees se versameling, beskerming en sorg plaas, word die sending in punt A.1. bestempel as die sending van God die Vader, Seun en Heilige Gees. In punt A.3. word ook hierby aangesluit as die Seun van God genoem word as die Een wat sy kerk versamel. Punt A.5b. is 'n direkte uitvloei van *Artikel 4* van Belhar wat sê “dat Hy in 'n wêreld vol onreg en vyandskap op 'n besondere wyse die God van die noodlydende, die arme en die veronregte is en dat Hy sy kerk roep om Hom hierin na te volg” en “dat die kerk daarom mense in enige vorm van lyding en nood moet bystaan”. Punt A.7. is weer die positief van die negatiewe stelling in Belhar *Artikel 3*:

dat hierdie boodskap ongeloofwaardig gemaak word en dat die heilsame uitwerking daarvan in die weg gestaan word indien dit verkondig word in 'n land wat op Christelikheid aanspraak maak, maar waarin die gedwonge skeiding van mense op rassegrondslag onderlinge vervreemding, haat en vyandskap bevorder en bestendig;

Punt B.1. en C is weer die teenpool van *Artikel 2* in Belhar: “dat hierdie eenheid sigbaar moet word sodat die wêreld kan glo dat geskeidenheid, vyandskap en haat tussen mense en mensegroepe sonde is.”

Punt B.2. sluit aan by die deel in *Artikel 2* wat lui: “dat hierdie eenheid van die volk van God op 'n verskeidenheid van maniere sigbare gestalte moet kry en werksaam moet wees.”

Punte B.3. en B.4. is die praktiese implikasies van *Artikel 2* dat die eenheid van die kerk “'n werklikheid is wat nagejaag en gesoek moet word en waartoe die volk van God voortdurend opgebou moet word”.

Punte D.1. het te make met *Artikel 2* wat verklaar “dat ons tot die nuwe mensheid saam mekaar se laste ken en dra en so die wet van Christus vervul”, terwyl D.2. aansluit by *Artikel 4* wat handel oor geregtigheid.

Hoewel daar by al die artikels van Belhar aangesluit word, is dit opvallend hoe baie die tweede *Artikel*, wat handel oor die *eenheid* van die kerk, gekoppel kan word aan hierdie werksdefinisie.

Dit is veral van groot waarde, aangesien die sending in die verlede juis gekenmerk is deur die pluraliteit van volke. Om aan die *missionêre gevangenskap* te ontkom, dui die fokus van Belhar op Bybelse eenheid van die kerk 'n nuwe weg aan. Hiermee word nie impliseer dat Belhar doelbewus bygewerk is in die opstel van die werksdefinisie nie. Die moontlikheid is groter dat die basiese gedagtes van Belhar so sterk in almal se denke gefigureer het, dat dit nie anders kon as om in die formulerings van die werksdefinisie vir sending deur te skemer nie. Wat hierdie werkswinkel so belangrik maak is dat dit die aanbreek van 'n nuwe era aankondig vir die sending en vir die missionêre beskouing in die NG Kerk-familie. Dit kan as 'n deurbraak beskou word – 'n Mens sou kon vra of hierdie deurbraak enigsins moontlik sou kon wees in 'n era vóór die Belhar Belydenis.

4.3.2 Die Wes-Kaapse Getuienisaksie verenig

Die sogenaamde “jongkerke” het, ondanks vertroebelde verhoudings gedurende die begin van die negentigerjare, hul steeds beywer vir eenheid in die NG Kerkfamilie, en “hierdie soeke na eenheid [het] al sterker op die voorgrond getree” (Van der Linde 2002:156). Die werksdefinisie wat hierbo bespreek is, is in Oktober 1986 deur die NGSK se sinode aanvaar as in ooreenstemming met hul beginsels vir sending en evangelisasie (Botha & Naudé 1998:69). Omdat *Kerk en Samelewing* (1986) so 'n hoë prioriteit by die Algemene Sinode van die NG Kerk gehad het daardie jaar, is die sendingdefinisie eers later deur die NG Kerk opgeneem (Botha & Naudé 1998:70). In Desember 1986 het 'n belangrike ontwikkeling plaasgevind op die sendinggebied. Die Sendingkommissie van die NG Kerk in die Wes-Kaap het die Kommissie vir Getuienisaksie van die NGSK genader met die versoek om voortaan saam te werk. Na 'n aantal samesprekings is die ander lede van die NG Kerk-familie in die Wes-Kaap ook betrek. As uitgangspunte is die Belydenis van Belhar (saam met die sinodebesluite van die Wes-Kaap in 1988) en besluite uit *Kerk en Samelewing* aanvaar as die grondslag van die verenigde kommissie se werk. “Die omskakeling en die bestuur van die afsonderlike projekte tot verenigde werksaamhede is dus hierna binne die Kommissie vir Getuienisaksie in die Wes-Kaap ...doelbewus in dié lig en die gees van Belhar onderneem” (Botha & Naudé 1998:70).

Die verteenwoordigers van die verskillende kerkverbande het verder ook laat weet dat hulle begeer om voortaan uit net een kerkverband te werk, en daarom is die werk en bestuur reeds van die begin af vir hierdie doel beplan. “Die amptelike vorming van die Kommissie vir Getuienisaksie in 1990 was 'n doelgerigte poging” om die visie van een kerkverband waar te maak. “Vandag is die getuienisprojekte van die vier binnelandse lede van die NGK-familie alreeds binne die Kommissie vir Getuienisaksie in die Wes-Kaap verenig. Al die getuienisprojekte word ook réeds as verenigde projekte bestuur” (Botha & Naudé 1998:70).

Hierdie positiewe en doelbewuste vereniging van kommissies in die NG Kerk-familie is die konkrete bewys dat die “gees van Belhar” (Botha & Naudé 70) ‘n groot bydrae gelewer het om die NG Kerk (-familie) uit haar missionêre gevangenskap na ‘n missionêre kerk te begelei. Dit is veral van groot betekenis dat die voormalige sendingkommissie van die NG Kerk, wie se sendingbeleid in die brandpunt van beskuldigings oor “die praktyk en ideologie van apartheid” gestaan het (Adonis 1982:196), nou die eerste inisiatief neem en verenig met die ander lede van die NG Kerk-familie.

Hierdie verenigingsproses is ook uitgebrei na ‘n nasionale vlak. Dit was ‘n ingewikkelde en langsame proses (sien Botha en Naudé 1998:72), maar omdat daar ‘n sterk drang tot eenheid en samewerking by die onderskeie verteenwoordigers was (Botha en Naudé 1998:70), kon maniere gevind word om binne die gebroke werklikheid van drie verskillende kerke (VGKSA, RCA, NG Kerk) een nasionale kommissie vir Getuienisaksie tot stand te bring teen 2002. Die NGKA was op hierdie stadium nie deel van die gesprekke nie, maar het in November 2006 ook deel geword van die Gesamentlike Kommissie vir Diens en Getuienis van al vier kerke (Keta, Hoffman & Ramolahlehi 2007:42). Dit is hierdie drang na *eenheid en samewerking* wat in die Belhar Belydenis verwoord word.

4.3.3 *Belhar en die NG Kerk se groei in versoening*

Die jaar 1990 het nie net die tagtigs tot ‘n einde gebring nie, maar ook nuwe hoop in die onstuimige politieke gebeure die lig laat sien. Die nuwe president, Frederik W de Klerk, lewer ‘n verstommende toespraak met die opening van die parlement. Hy kondig aan dat die verbod op 34 organisasies, insluitend die African National Congress (ANC), opgehef word, dat politieke gevangenes vrygelaat gaan word en dat die media noodregulasies herroep word. Op 11 Februarie stap Nelson Mandela, ná 26 jaar in die tronk, uit die Victor Verster gevangenes uit. “Die verskyning van die effens grys, waardige leier in sy grys pak word deur miljoene oor die hele wêreld aanskou, en met ekstase deur Swartmense en baie blankes deur die hele Suid-Afrika begroet” (Joyce 2000:201). Vir die eerste keer in die geskiedenis van Suid-Afrika vergader politieke leiers van alle bevolkingsgroepe in 1993 in Kempton Park om ‘n tussentydse grondwet op te stel, die “tuislande” weer by Suid-Afrika in te lyf en ‘n datum vir ‘n algemene verkiesing vas te stel. Die verkiesing word beplan vir April 1994.

Met die aanbreek van die Algemene Sinode van die NG Kerk in Oktober 1990 (Gaum 1997:50), was daar nog littekens van die vorige dekade sigbaar. Die aanklag van kettery en afgodery van 1982 het bly staan, die Belhar Belydenis is deur die NGSK aanvaar sonder dat die NG Kerk deelgeneem het aan die opstel daarvan en *Kerk en Samelewing* het gebreke getoon wat reggestel moes word. ‘n Groot slag was dat daar sedert die vorige Algemene Sinode (1986) ‘n noemenswaardige aantal beswaarde lidmate die NG Kerk verlaat het en ‘n nuwe kerk, die

Afrikaanse Protestantse Kerk (1987), gestig het (Van der Linde 2002:189). Die Vereniging beraad (1989), waar die NG Kerk-familie gevra het vir die vorming van 'n verenigde, nie-rassige Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika en Sentraal-Afrika, is nie so goed in die NG Kerk ontvang nie (Van der Linde 2002:195; Gaum 1997:46) met die gevolg dat die beraad nie veel vrug afgewerp het nie (Hofmeyr & Van der Linde 2007:16). Daar was nou wel nie vrug teenwoordig by Vereniging nie, maar is daar nie reeds die saad geplant vir 'n verdere ontplooiing van eenheid nie?

In 1990 verklaar die NG Kerk (in lyn met die res van die familie) dat apartheid sonde is. Die sinode moet ook besluit oor die implikasies daarvan dat die Belhar Belydenis aanvaar is as 'n vierde belydenis van die NGSK. Die Algemene Kommissie vir Leer en Aktuele Sake (AKLAS) word getaak om die Belhar Belydenis te beoordeel en 'n verslag voor te lê. Die verslag word met enkele wysigings aanvaar, en die volgende standpunt word ingeneem:

BEVINDINGE OOR DIE BELHARBELYDENIS

1. Die ASK verwys na Art 1 van die Kerkorde wat die Formuliere van Eenheid (die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus en die Dordtse Leerreëls) as die belydenisgrondslag van die Ned Geref Kerk omskryf.
2. Die NG Sendingkerk het in 1986 die Belharbelydenis as vierde belydenisskrif aanvaar.
3. Die ASK erken die prinsipiële reg van elke kerk om 'n bykomende belydenisskrif te aanvaar.
4. Die ASK het begrip dat die Belharbelydenis met groot erns deur die sinode van die NG Sendingkerk behandel en aanvaar is en dat die inhoud sake hanteer wat veral vir die NG Sendingkerk van wesenlike belang is.
5. Die ASK oordeel dat die Belharbelydenis op sigself genome nie met die drie Formuliere van Eenheid in stryd is nie en behoort daarom nie 'n werklike belemmering in die verhouding tussen die kerke te wees nie.
6. Die ASK beskou "Kerk en Samelewing" as die Ned Geref Kerk se antwoord op die gedeeltes wat handel oor verwerping in die Belharbelydenis.
7. Die ASK wys daarop dat na die aanvaarding van die beleidstuk "Kerk en Samelewing" bepaalde uitsprake rondom die Belharbelydenis nie sonder meer op die Ned Geref Kerk van toepassing gemaak kan word nie.

8. Die ASK oordeel dat bepaalde uitsprake anders geformuleer kon gewees het, o.a. par 4 van die Belharbelydenis en dat die uiteensetting van "Kerk en Samelewing" oor die Here as God van "die arme en verontregte", die Bybelse uitsprake in die verband suiwerder stel (vgl par 143-151 van Kerk en Samelewing).

9. Die ASK benadruk dat in toekomstige gesprekke tussen die twee kerke beide die Belharbelydenis en "Kerk en Samelewing" as basis van gesprek gebruik behoort te word.

(NG Kerk 1990:29)

Die Algemene Sinode besluit ook verder dat lidmate, predikante en proponente van die familie van die NG Kerke wat die Belharbelydenis onderteken het, "opnuut moet verklaar dat die drie Formuliere van Eenheid as die enigste belydenisgrondslag van die Ned Geref Kerk aanvaar word," voor hulle na 'n gemeente van die NG Kerk oorkom (NG Kerk 1990:59).

Uit hierdie besluite kom verskeie posisies van die NG Kerk na vore. *Eerstens* wil die sinode dit duidelik maak dat die Belhar Belydenis nie deur die sinode aanvaar word as belydenis op dieselfde vlak as die drie Formuliere van Eenheid nie. Dit is 'n belydenis van die NG Sendingkerk (punt 2); dit handel oor sake wat "veral vir die Sendingkerk" van wesenlike belang is (punt 4); en mense wat die Belhar Belydenis aanvaar het en by die NG Kerk aansluit moet duidelik weet dat die nie die standpunt van die NG Kerk is nie ("opnuut verklaar...enigste belydenisgrondslag"). *Tweedens* is *Kerk en Samelewing* die dokument wat vir die NG Kerk rigtinggewend is, soos die Belhar Belydenis vir die NGSK rigtinggewend is (punte 6-8). *Derdens* is daar ook punte van verskil met die Belhar Belydenis, maar dit is nie so groot dat die belydenis as in stryd met die drie Formuliere van Eenheid gesien kan word nie (punt 5a).

In die *vierde* plek word steeds 'n openheid gehandhaaf vir die bou van 'n verhouding en gesprek met die NGSK. Punt 5 stel dit duidelik dat die Belhar Belydenis "nie 'n werklike belemmering in die verhouding tussen die kerke [behoort] te wees nie." Punt 9 lê klem daarop dat daar wel toekomstige gesprekke met die NGSK beoog word. Die rol wat die Belhar Belydenis (saam met *Kerk en Samelewing*) in sulke toekomstige gesprekke sou speel, word reeds by hierdie vergadering erken. Hierdie erkenning het die weg gebaan vir die Belhar Belydenis om tog van waarde te wees vir die NG Kerk, al is dit aanvanklik net in haar verhouding met die NGSK.

Hierdie posisie wat die NG Kerk in 1990 inneem is eintlik merkwaardig, gesien in die lig van die littekens van die vorige dekade. Dit is egter duidelik dat die NG Kerk op hierdie stadium nog nie gereed is vir ernstige eenwordingsgesprekke nie – iets wat te verstane is as mens die kerkskeuring van 1987 (APK) in gedagte hou. Die NG Kerk het haar nou tussen vier brandpunte bevind: aan

die een kant die aanklag van kettery en afgodery vanaf die kant van haar oudste “dogterkerk”; aan die ander kant die ekumeniese kritiek wat nog nie afgeneem het nie; op ‘n derde front die kritiek van oud-lidmate van die Afrikanervolk, vir wie die NG Kerk die wêreld se ongewildheid verduur het, vanuit die APK; en op ‘n vierde front die ingrypende politieke veranderinge wat aan die ontwikkel was, en waarin die Kerk ook ‘n belangrike rol gespeel het. In die persoon van professor Johan Heyns, wat as moderator verkies is op die 1986 Algemene Sinode, het al hierdie konflikte tussen die twee sinodes saamgekom, en sy invloed in *Kerk en Samelewing* moet nie onderskat word nie (sien Williams 2006:285-287 vir ‘n goeie bespreking van Heyns se bydrae). Dit is moeilik om die direkte invloed van die Belhar Belydenis op die besluite van die 1990 sinode te bepaal, maar dat hierdie sinode die NG Kerk op ‘n pad van nuwe missionêre moontlikhede geplaas het, is ongetwyfeld waar – dit sal ook duideliker word met die verloop van hierdie studie. Die basis vir die bevryding van die NG Kerk uit haar missionêre gevangenskap is goed gelê.

Die Algemene Sinode is opgevolg met die Rustenburg kerkeberaad in November 1990. Hierdie beraad is getipeer “The Conference of Confessions,” want professor Willie Jonker se belydenis van sy persoonlike en sy Kerk se aandeel in ‘n sisteem wat rasse-diskriminasie vir die afgelope 43 jaar bevorder het, het ‘n spontane reaksie ontlok waardeur die Heilige Gees die Kerk in Suid-Afrika gelei het om vergifnis te vra vir die onreg van die verlede. Daarmee is die Kerk op ‘n nuwe koers geplaas vir die toekoms (Alberts & Chikane 1991:16). Watter rol die Belhar Belydenis in hierdie ingrypende beraad gespeel het, is moeilik om vandag te bepaal. Wat wel opmerklik is, is dat die koers van versoening ingeneem is – ‘n koers wat die NG Kerk in die teenoorgestelde rigting as *RVN* geneem het. Dit is dieselfde koers wat in die Belhar Belydenis gevind word, en dít is die koersverandering wat nodig was om die NG Kerk uit haar missionêre gevangenskap te bevry. “Vir die NG Kerk is die skuldbelydenis van die Algemene Sinode van 1990 en die oordra daarvan aan die Rustenburgse Kerkeberaad ‘n oomblik van bevryding,” word in *Die Kerkbode* van 16 November 1990 geskryf (Gaum 1997:57). Die pad na egte Bybelse versoening loop deur skulderkenning, belydenis en die gebed om vergifnis. Binne hierdie gebeure word die volgende Skrif ‘n werklikheid:

⁵Dit is nou die boodskap wat ons by Hom gehoor het en aan julle verkondig: God is lig, en daar is geen duisternis in Hom nie. ⁶As ons beweer dat ons aan Hom deel het, en ons lewe in die duisternis, lieg ons en handel ons nie volgens die waarheid nie. ⁷Maar as ons in die lig lewe soos Hy in die lig is, het ons met mekaar deel aan dieselfde gemeenskap en reinig die bloed van Jesus, sy Seun, ons van elke sonde. ⁸As ons beweer dat ons nie sonde het nie, bedrieg ons onself en is die waarheid nie in ons nie. ⁹Maar as ons ons sondes bely — Hy is getrou en regverdig, Hy vergewe ons ons sondes en reinig ons van alle ongeregtigheid.

Met die afloop van 1990 was 'n datum vir die eerste algemene verkiesing in Suid-Afrika vasgestel vir April 1994. Alle oë was nou gerig op hierdie datum, en ook die kerke moes hul voorberei vir die 1994 oorgang.

4.3.4 Uiteenlopende voorbereidings in die NG Kerk-familie vir die Nuwe Suid-Afrika

Die NGSK en die NGKA berei voor vir die nuwe Suid-Afrika deur te werk aan strukturele eenwording. Die NG Kerk en die RCA het nog veel om te doen aan interne vraagstukke en fokus nog eers daarop.

RCA:

Die Reformed Church in Africa, wat hoofsaaklik uit Indiër-lidmate bestaan, moes met hul sinode in 1990 duidelikheid vind rondom die missionêre aard van dié kerk. Die resultaat van hul worsteling word weergegee in die *Laudium Declaration* (sien BYLAE 3). Nadat hy 'n analise van die *Laudium Verklaring* gemaak het, kom Maniraj Sukdaven (2006) tot die gevolgtrekking:

One could therefore conclude that the RCA is a church that is evangelical with a strong missionary attitude to reach all people with the Gospel of Jesus Christ and also to meet people at their point of need. It could also be suggested that the RCA has both, an "inclusive" and "exclusive" missionary mentality. Inclusive, because it claims to include "every creature", and exclusive, because it is directed mainly at Indians.

(Sukdaven 2006:42)

Die RCA moes hulself dus missionêr posisioneer ten opsigte van die veranderinge in die Suid-Afrikaanse kerklike en politieke arena. Dit is insiggewend dat hierdie kerk besluit om nie die Belhar Belydenis te onderskryf nie, maar hul eie verklaring uit te reik. *Laudium* lê klem op: die Bybelse evangelie (boodskap) en die taak van elke gelowige om die evangelie te verkondig en daarvolgens te leef; die onmisbare getuienis van die Heilige Gees in hierdie evangelisasie; die noodsaaklikheid om God se liefde sigbaar te demonstreer; die bestaande eenheid met "born again bloodwashed" gelowiges en die volgehoue soeke na sigbare eenheid; en die profetiese getuienis van die kerk oor reg (geregtigheid), vrede en heiligheid. Dit is opvallend dat hierdie verklaring die Belhar Belydenis nêrens weerspreek nie, maar eerder lyk na 'n aanvulling vanuit die perspektief van die RCA. Net soos die Belhar Belydenis en *Kerk en Samelewing* belangrike dokumente is vir die missie van die Kerk in Suid-Afrika, sal die *Laudium Declaration* dus ook 'n belangrike plek in die gesprekke tussen die familie van NG Kerke inneem (sien ook Van der Linde 2002:205). Dit is buite die doel van hierdie studie om in meer besonderhede op die RCA in hierdie tyd in te gaan.

Op hierdie punt is dit belangrik om waar te neem dat die RCA 'n eie unieke bydrae te lewer het tot die interkerklike gesprek in die familie van NG Kerke, veral vanuit hul evangeliese benadering en hul gerigtheid op die Indiër-segment van die Suid-Afrikaanse diverse kulturele samestelling. Waar die NG Kerk 'n sterk Westerse wêreldbeeld as agtergrond het, en die NGKA 'n Afrika wêreldbeeld, verstaan die RCA veel meer van die Indies-Oosterse wêreldbeeld. Lê die leemte van die Belhar Belydenis dalk juis op hierdie punt?

NG KERK:

Daar word so min in die literatuur oor die tydperk tussen 1990 en 1994 na werksaamhede van die NG Kerk verwys, dat mens wonder of die NG Kerk in hierdie periode nie eintlik maar net asem opgehou het nie? Vir die Afrikaner was die drastiese veranderinge wat besig was om plaas te vind 'n "toekomsskok". Reuse veranderinge het gekom op politieke, ekonomiese, maatskaplike, sedelike en godsdienstige vlak. Met die eerste algemene verkiesing in April 1994 het "die prominente en bevoorregte posisie van die N G Kerk in die samelewing dramaties verander" (Schreuder 2002:226). Tog word die Algemene Sinode van 1994 bestempel as die "Sinode van Versoening" (Gaum 1997:61). Die nuutverkose president Nelson Mandela, prof. B J Marais en dr. C F Beyers Naudé besoek die sinode en 'n hand van versoening word na hulle uitgesteek.

Die jaar 1994 kan nie beter beskryf word as met die woord "wonderwerk" nie. "Gegewe die bizarre Apartheidspolitiek en die verwoesting wat dit meegebring het, is dit 'n wonderwerk dat die nasie nie buite beheer geslinger en in 'n volskaalse burgeroorlog gedompel is nie" sê Denise Woods (2006:25) in *Suid-Afrika: Oes die stormwind van volksgodsdienste*. Selfs in die sekulêre media word die vreedsame verkiesing waarmee die nuwe Suid-Afrika ingelui word as 'n wonderwerk beskou (Woods 2006:26; Joyce 2000:208). Kan dit wees dat die eenheidsgesindheid wat in die kerk aan die ontwikkel was, die gesindheid waarvan Belhar getuig, reeds op hierdie vroeë stadium oorgespoel het na die hele Suid-Afrikaanse samelewing?

Asof al die skokke van verandering nie genoeg is nie, word prof. Johan Heyns op 5 November 1994 deur 'n onbekende sluipskutter in sy huis se woonkamer, in die teenwoordigheid van sy vrou en drie van sy kleinkinders, koelbloedig doodgeskiet (Williams 2006:379). Williams getuig van Heyns dat hy "homself resloos gegee [het] om versoening te bewerkstellig, nie net tussen kerke en gelowiges nie, maar ook in die breë Suid-Afrikaanse samelewing." (Williams 2006:400) Hierdie versoening is die onderbou van die Belhar Belydenis, wat in die tweede artikel begin met die woorde: "Ons glo dat die versoeningswerk van Christus sigbaar word in dié kerk as geloofsgemeenskap van diegene wat met God en onderling met mekaar versoen is..." Is hierdie sluipmoord op Heyns nie simbolies van die sluipmoord wat baie op die Belhar Belydenis sou wou uitvoer nie – juis omdat egte versoening so bitter moeilik is?

4.3.5 Die vereniging van die NGSK en die NGKA

Op 14 April 1994, 13 dae voor die eerste Algemene verkiesing in Suid-Afrika, het die sinode wat tot die stigting van die Verenigende Gereformeerde Kerk in Suider-Afrika (VGKSA) sou uitloop, vergader. In plaas daarvan dat die hele NG Kerk-familie daar teenwoordig was, soos bepleit is in Vereeniging in 1989, was net die NGKA en die NGSK verteenwoordig. Waarom was die NG Kerk en die RCA nie daar teenwoordig nie? Daar word nie redes verskaf vir hierdie twee kerke se afwesigheid nie, maar die motief vir die NGKA en veral die NGSK se dringendheid tot strukturele eenwording moet wel verstaan word.

In 1998 verskyn die proefskrif van C J A Loff, 'n geskiedenis van die NGSK, met die titel *Bevryding tot eenwording: Die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in Suid-Afrika 1881-1994*. Die titel sê alreeds baie: eenwording word gesien as 'n bevryding – nie maar net nóg 'n baken op die toekoms pad van die kerk nie. In hierdie sin was eenwording die einddoel vir die NGSK. Eenwording moes die bestaan van die NGSK afsluit, sodat 'n nuwe kerk “gebore” kon word. Die vrae wat Loff (1998:2) in sy proefskrif navors, is “Waarom is die Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk in Suid-Afrika in 1881 gestig en waarom is dié Kerk se afsonderlike bestaan in 1994 beëindig?”. Hierdie twee vrae word dan as volg beantwoord:

Die Sendingkerk is in 1881 gestig omdat die vooroordeel van die wit lidmate van die NG Kerk teen hulle gekleurde susters en broers sterker was as hulle belydenis van die *una sancta catholica* en die *communio sanctorum*...

Die Sendingkerk het, langs die weg van kerkvereniging, sy afsonderlike bestaan as kleur-bepaalde kerk beëindig omdat die kerkstigting van 1881 nie geregverdig kon word nie.

(Loff 1998: 277, 278)

Loff se proefskrif gee 'n goeie aanduiding van die denke in die VGKSA oor haar ontstaan en bestaan. Toe die NGSK in 1978 oor strukturele eenwording begin praat het, het dit vir die mense in hierdie kerk oor veel meer as net 'n eenwordingsproses gegaan. Breytenbach het die geskiedskrywing van die NGSK nagevors en vind dat dit telkens met 'n motief geskryf is. 'n Bepaalde motief is as uitgangpunt geneem en die geskiedenis is daarvolgens interpreteer. Aanvanklik het die NG Kerk (as sendende kerk, “moederkerk”) die geskiedenis van die sendingkerk beskryf om sy sendingwerk in herinnering te roep en te “bemark” (Breytenbach 1991:109). “Die sendingkerk moes die ontwikkeling van die sendende kerk bewys. Die geskiedenis van die NGSK as kerk in eie reg, het nie tot sy reg gekom nie. In hierdie sin was die aandrang op herinterpretasie noodsaaklik” (Breytenbach 1991:109). Breytenbach noem hierdie vertolking van die geskiedenis 'n “sendingidealisme” (Breytenbach 1991:115). Die herinterpretasie

is deur die leraars van die NGSK self onderneem - met ander woorde, nie (wit) leraars uit die NG Kerk wat as sendelinge in die NGSK gewerk het nie, maar leraars wat grootgeword het in die NGSK. Hulle hervertolking het nie met die “sukses”-verhaal van die NG Kerk oor hul geskiedenis saamgestem nie. Vir hulle was die NGSK eintlik ‘n verleentheid as gevolg van die (veronderstelde) “verontregting” van kleurlinglidmate deur die NG Kerk in die verlede” (Breytenbach 1991:115). Hierdie herinterpretasie van die geskiedenis van die NGSK dui ‘n oorgangstyd aan. Dit dui op ‘n oorgang, vanaf die geskiedenisverhaal van die NGSK soos vertolk deur sendelinge uit die NG Kerk, na die vertolking van die geskiedenis deur leraars wat “inheems” aan die NGSK is. Breytenbach verduidelik dan as volg:

Omdat die verskillende vertolkings ten opsigte van hulle konteks en situasie relevant wou wees, hou hulle noodwendig verband met bepaalde ideologiese uitgangspunte van besondere gemeenskappe. Elke konteks, elke samelewing het lewens- en wêreldbeskoulike opvattinge en ervarings. Binne ‘n gemeenskap word vrae aan die verlede gestel, en vanuit daardie perspektief word die geskiedenis vertolk. Die vertolking wat gangbaar geword het, is beïnvloed deur die Afrikaner se teokratiese strewe. Aan die ander kant het die hervertolking in die bruin gemeenskap ontstaan, en in die motivering om veronregting in terme van die “swart” gemeenskap reg te stel, ‘n metodologiese uitgangspunt gevind. Die ideologiese voorveronderstelling word met voorbedagte rade ingespan om die onreg wat in die verlede gepleeg is in die reïne te bring.

(Breytenbach 1991:115)

Dit beteken dat die leierskap (en lidmate?) ten diepste ontevrede was met die ontstaan en bestaan van die NG Sendingkerk, want dit is die gevolg van die sonde van wit lidmate (“vooroordeel...sterker as hul belydenis”), by name die NG Kerk. Die mense in die NGSK het dus ‘n sterk drang en behoefte daaraan gehad om die “sondige” posisie waarin hul bevind het in hul eie kerk, te verander, en eenwording met die NGKA sou so ‘n verandering teweeg bring én terselfdertyd konkrete uitdrukking gee aan die Belhar Belydenis. Hoewel in ‘n mindere mate, het die NGSK ‘n vennoot gekry in die NGKA. Dit was in ‘n mindere mate, want die NGKA is baie jonger as die NGSK³, en die herinterpretasie van hul eie geskiedenis het nog nie by die NGKA plaasgevind soos by die NGSK nie. By die NGKA was die drang om eenwording nie so sterk soos by die NGSK nie.

³ Die NGKA het in 1951 gekonstitueer in ‘n eie sinode, terwyl die NGSK reeds in 1881 gestig is. NGKA is dus 80 jaar jonger.

Dat eenheid vir beide kerke 'n Bybelse opdrag was, is nie te betwyfel nie, maar by die NGSK was daar 'n verdere motivering. Dit het vir hulle ook gegaan om 'n uiterse ongemak met hul eie bestaan as Sendingkerk. Die aanklag wat in 1982 teen die NG Kerk gerig is, was 'n verwerping van hierdie "sondige" bestaanswyse van die NGSK. Daarom was dit 'n logiese uitvloeisel dat daar by die Vereeniging beraad aangedring is op 'n herstel van die kerkverband vir *al* die lede van die NG Kerk-familie. So 'n "herstel" van kerkverband sou 'n regstelling op die *oneerbare ontstaan en bestaan* van die NGSK en al die ander ras-gebaseerde "stiefkinders" van die NG Kerk wees. Dit is vanuit hierdie raamwerk dat Johan Botha opmerk: "Die geboorte van die Belharbelydenis is, by wyse van spreke, in die onbeduidende, minder doeltreffende en randgebied Nasaret voltrek, nie in die selfversekerde en selfvoldane Jerusalem nie. Word die Belhar-belydenis miskien daarom so moeilik in die NG Kerk gehoor en gesluk en verteer?" (Botha 1995:5).

Die NG Kerk het nie hierdie sterk behoefte aan verandering nie. Vir die lidmate van die NG Kerk is daar niks verkeerd met die ontstaan van die kerk nie. Die teologiese begroning van apartheid is reeds erken, bely en vervang met beter teologie (sien *Kerk en Samelewing*). Waarom is daar dan haas om met die NG familie een te word en die risiko te loop dat dit sal uitloop op 'n verdere verdeeldheid in die NG Kerk? Dit is belangrik vir die NG Kerk dat haar bestaande eenheid nie verbreek word in die proses om met die res van die NG Kerke te verenig nie.

Hierdie sentiment was duidelik nie teenwoordig met die vereniging van die NGSK en die NGKA nie. Loff (1998) sê:

Wat die Sendingkerk betref, was dit bykans 16 jaar nadat die Sinode van 1978 vir strukturele kerkvereniging gekies het, dat dié *grootse doel* [my kursivering] uiteindelik bereik is. Daarmee het die bykans 113-jarige bestaan van die *Sendingkerk se bestaan as 'n afsonderlike, kleurbepaalde kerk* [my kursivering] tot 'n einde gekom. Die begrip "Sendingkerk" was nou formeel iets van die verlede want, later daardie dag...is die naam van die pas gestigte kerk vasgestel as die "Verenigende Gereformeerde Kerk in Suider-Afrika"

(Loff 1998:274)

Die ontstaan van die VGKSA – 'n nuwe kerk met 'n nuwe naam, gegrond op die drie Formuliere van Eenheid én die Belhar Belydenis (dus 'n nuwe belydenisgrondslag) – was van kardinale belang vir die leiers van hierdie eenheidsbeweging. Daarom sê Loff dat "dié grootse doel uiteindelik bereik is". Die doel van die VGKSA is dus om 'n kerk te wees wat nie meer gesien kan word as 'n afsonderlike, kleurbepaalde kerk nie, maar wat sy roeping, taak, doel en missie vanuit die Belhar Belydenis kan verstaan. Daarom sê Smit:

...die verenigende, versoenende, motiverende, identiteit-stigtende rol wat *Belhar* gespeel het binne die VGK was te ingrypend. Die lidmate het *Belhar* al te veel hulle eie gemaak om weer daarvan te kan afsien. Dit het deel van hulle eie lewens geword. Die VGK is *Belhar*. Dit is wat hulle bymekaargebring het en dis die visie wat hulle kerkordening en hulle lewe bepaal, dis fundamentele deel van hulle waarheid én bestaansvorm. Die geboorte en die bestaan van die VGK is 'n gevolg van die *Belhar*-geskiedenis. Enige vorm van 'resepsie' van die VGK impliseer gevolglik resepsie van *Belhar*. In die ekumeniese beweging, waar 'resepsie' so 'n sleutelterm is, dui dit immers nie net op die aanvaarding van dokumente nie, maar, meer fundamenteel, op aanvaarding van mekár, met ons onderskeie en gesamentlike geskiedenis. Dit is om dié rede dat die VGK se 1997-Sinode uitdruklik kon verklaar dat, alhoewel die ander lidkerke van die NGK-familie nie self, op hulle eie, *Belhar* hoef te aanvaar as hulle eie belydenisskrifte nie, wat dit tog nie is of kan wees nie, *Belhar* wel, vir die VGK, 'ononderhandelbaar' sal wees in enige kerkvereniging. Dit beteken eenvoudig dat die VGK *met Belhar, as Belhar*, in enige kerkvereniging inkom. Wie met die VGK wil verenig, sal op een of ander wyse met *Belhar* ook moet reken.

(Smit 2000:172)

Hierdie laaste sin is in effek waarmee hierdie studie besig is: hier word met *Belhar* gereken, want die NG Kerk is besig met 'n herenigingsproses met die VGKSA, en in so 'n proses moet daar ook met die *Belhar* Belydenis op een of ander wyse gereken word. Verwerping van die *Belhar* Belydenis beteken vir die VGKSA 'n verwerping van hulle self. 'n Weiering om die *Belhar* Belydenis te aanvaar beteken vir die VGKSA 'n weiering om hulle self te aanvaar. Strukturele eenheid met die VGKSA beteken ook 'n aanvaarding dat die *Belhar* Belydenis die motivering vir die eenwording gee (Artikel 2 oor eenheid), die onderbou van die versoening verskaf (Artikel 3 oor versoening) en die werkswyse vir alle handeling van die kerk, gebaseer op God se reg (Artikel 4 oor geregtigheid), voorskryf. Die VGKSA weet wat dit beteken om 'n kerk te wees wat nie op die regte motivering, onderbou en werkswyse gebaseer is nie – dit was die NGSK vir 113 jaar.

Die 'ononderhandelbaarheid' van die *Belhar* Belydenis is die VGKSA se manier om te sê: "Nooit weer nie. Nooit weer sal ons op sulke twyfelagtige gronde kerk wees nie."

As daar met hierdie agtergrond gekyk word na die opmerking van Williams, sien mens hoe maklik hierdie sentiment van die NGSK misgekyk kan word in die kerkvereniging tussen die NGSK en die NGKA in 1994:

In *Die Kerkbode* word Heyns aangehaal met die woorde: "Ons kan nie met strukture begin en kerkvereniging deur sinodes aan die kerke opdwing nie; ons moet op gemeentevlak begin werk aan gesindhede en dan strukture tot stand bring wat nodig is vir samewerking. As ons dit andersom benader, gaan ons nie die saak van kerkeenheid regtig dien nie." (10 Augustus 1990d: 1). Agterna was hierdie woorde van Heyns betekenisvol toe die kerkverenigingsproses van die NGSK en NGKA nie verloop het soos beplan nie.

(Williams 2006:282)

Die kerkverenigingsproses van die NGSK en die NGKA het verloop soos beplan. Die eerste en grootste doel van die kerkvereniging was nie om 'n kerk tot stand te bring wat reeds ten volle saamgebind as 'n eenheid sou wees, of wat 'n voltooide eenheidsgevoel onder mekaar sou hê nie. Met die Belhar Belydenis as basis was dit ook nie nodig nie, want Belhar bied die Bybelse basis op grond waarvan verskille en verdeeldheid hanteer sou word – nadat strukturele eenheid bereik is.

Vir die NGSK was daar min sin om te werk aan kerkeenheid binne die bestaande opset van dié kerk, want die *wese van die NGSK se ontstaan en bestaan* was gebaseer op 'n rasseverdeling. Slegs met 'n nuwe ontstaan, gebaseer op die Belhar Belydenis, kon die NGSK (nou as VGKSA) begin werk aan die uitdrukking van hul eenheid.

Hoe kan mense, wat hulle in verskillende kerklike strukture bevind, strukture waardeur daar slegs sporadies, indien enigsins, kontak tussen die mense plaasvind (soos die familie van NG Kerke voor 1994 gestruktureer was), die volgende eenheid met oorgawe uitleef?

...daarin dat ons mekaar liefhet, gemeenskap met mekaar beleef, najaag en beoefen;

daarin dat ons skuldig is om onself tot nut en saligheid van mekaar gewillig en met vreugde te gee;

daarin dat ons een geloof deel, een roeping het, een van siel en een van sin is, een God en Vader het, van een Gees deurdrenk is, van een brood eet en uit een beker drink, met een doop gedoop is, een Naam bely, aan een Heer gehoorsaam is, vir een saak ywer, een hoop met mekaar deel en saam die hoogte en breedte en diepte van die liefde van Christus leer ken;

saam opgebou word tot die gestalte van Christus, tot die nuwe mensheid saam mekaar se laste ken en dra en so die wet van Christus vervul; mekaar nodig het en mekaar opbou, mekaar vermaan en mekaar vertroos, saam met mekaar ly vir die geregtigheid, saam bid, saam diensbaar is aan God in hierdie wêreld, saam stry teen alles wat hierdie eenheid mag belemmer of bedreig...

(Belhar Belydenis Artikel 2)

In kort, die VGKSA self is die basis waarop gewerk kan word tot 'n volle uitleef van Bybelse eenheid, versoening en geregtigheid tussen die gelowiges van daardie kerk. In die gemoed van die VGKSA is dit byna onmoontlik om hierdie eenheid, versoening en geregtigheid te koester buite 'n verenigde kerk. Die denkwysie wat by baie mense in die NG Kerk nog teenwoordig is (soos verwoord in die aanhaling van Heyns hierbo), is dat versoening tussen die mense van die NG Kerk-familie eers moet plaasvind, sodat dit kan lei tot 'n eenheidsgevoel, en daar dus die drang na 'n kerkhereniging bestaan wat die basis kan wees van 'n suksesvolle, probleemvrye eenwording.

Is dit nie die persepsie van kerkeenheid wat gevestig is met die totstandkoming van die Algemene Sinode in van die NG Kerk in 1962 nie? In sy boek, *Afrikaner Volkseenheid en my ervarings op die pad daarheen*, beskryf D F Malan (1959) die moeisame pad om die Afrikaner as volk te verenig in die periode 1910 tot 1959. Malan se droom vir 'n Afrikaner eenheid is in 1961 (twee jaar ná sy dood) verwesenlik met die Republiekwording. Net die volgende jaar slaag die Afrikaner NG Kerk vir die eerste keer in honderd jaar daarin om te verenig met die totstandkoming van die Algemene Sinode in Kaapstad (Hofmeyr 2002:198-199). Eenheid in die Afrikaner kerk het dus in die geskiedenis van die NG Kerk *gevolg* op eenheid van die Afrikaner volk. Binne hierdie raamwerk is Heyns se uitspraak hierbo verstaanbaar, maar is dit Bybels-teologies korrek?

Die VGKSA benader die saak van die ander kant af. Hierdie benadering sou as volg kon argumenteer: Moenie soek na Bybelse versoening en eenheid terwyl die kerklike strukture hierdie versoening en eenheid weerspreek nie – soos die geval was met die strukture van die NGSK en die NGKA voor die VGKSA. Struktureer die kerk op grond van jou geloof en belydenis (in hierdie geval die Belhar Belydenis) en hanteer dan probleme wat opduik *binne* daardie herstelde struktuur, eerder as om te probeer om eers alle probleme uit te klaar binne die raamwerk van 'n struktuur wat mense uitmekaar hou. Waarom wil die NG Kerk eers versoening en eenheid probeer bewerk tussen afsonderlike kerke (binne die NG Kerk-familie), terwyl die kerke nog afsonderlik is, en dit 'n baie moeiliker en langsaam proses gaan wees om op daardie manier eenheid en versoening te bewerk? Waarom verenig die kerke nie eers en werk dan aan eenheid en versoening binne hierdie eenheidstruktuur nie? Die struktuur gaan dan die eenheid en versoening *dien*, nie *frustreer* of *benadeel* nie. Dit is die benadering wat gelei het tot die stigting van die VGKSA.

Vanuit hierdie hoek bekyk, is dit deel van die roeping, taak en missie van die NG Kerk om te verenig. Die blote vereniging van hierdie kerke sal 'n kragtige getuie in Suid-Afrika en die res van die wêreld instuur. Die ander kant van die saak is die realiteit dat 'n strukturele eenwording tussen verskillende kerke nog lank nie beteken dat daar 'n eenheidsband tussen die lede van daardie kerke is nie. In enige kerkvereniging moet rekening gehou word met beswaardes, want as daar nie voldoende vir hulle voorsiening gemaak word om deel te raak van die eenwordingsproses nie, sal die eenwording net uitloop op 'n verdere skeuring. Met die ontstaan van die VGKSA was daar ook beswaardes. Die hantering van hierdie beswaardes is net so 'n belangrike boodskap aan die wêreld (missionêr) as die eenwording van gemeentes, en daarom gaan nou vir 'n oomblik daarby stilgestaan word.

4.3.6 Die hantering van eenwording-beswaardes

Die een faktor waarmee die NGSK en die NGKA skynbaar nie genoegsaam rekening gehou het met hul eenwording nie, is die hantering van die teenstanders van kerkvereniging. Voor die kerkvereniging was daar 'n groep predikante wat as *Ekklesia* bekend gestaan het, en wat die "indruk" gewek het dat hulle 'n drukgroep teen kerkvereniging was. Hieronder was di. JF Mettler en IJ Mentor wat in *Die Ligdraer* "anti-kerkvereniging"-briewe geskryf het (Loff 1989:273). Omdat hierdie tendens algemeen bekend was in die Sendingkerk, het die Sinode 'n "Ad Hoc Kommissie vir Pastorale Gesprek" benoem om hierdie mense "die geleentheid te gee om hulle probleme, vrese, onsekerhede en onduidelikhede openhartig bekend te maak en te bespreek". Hierdie kommissie het die volgende aanbeveling aan die sinode gemaak: "die sinode hanteer die betrokke lidmate, ampsdraers en gemeentes as behorende tot die verband van die NGSK en na vereniging tot die van die VGKSA op grond van Artikel 94.4" (Loff 1989:273). Volgens Loff, was die indruk dat "daar gemeentes was wat hulle nie as deel van die te stigte Verenigende Gereformeerde kerk sou beskou nie" (Loff 1989:273).

Die NGSK sinode van 1994 (laaste sinode van die NGSK) het 'n "verenigingsklousule" geskep "om seker te maak dat daar geen grond sou wees vir teenstanders van die kerkvereniging om dit geregtelik te kon beveg nie" (Loff 1989:272). Al die sub-klousules van Artikel 94.4 is afsonderlik met 'n twee-derde meerderheid aanvaar en die beskrywingspunt wat hieroor gehandel het is in geheel met 'n twee-derde meerderheid aanvaar (Loff 1989:272-273). Ten spyte van hierdie meerderheidstem vir die wysigings in die Kerkorde was nóg die *Ad Hoc* Kommissie vir Pastorale Gesprek, nóg die verenigingsklousule voldoende om te keer dat gemeentes van die NGSK hulself buite die vereniging beskou. Tog, deur 'n "pastorale lankmoedigheid" het hierdie gemeentes uiteindelik almal by die VGKSA aangesluit (Loff 1989:284). Die stigtingsinode van die VGKSA het in die Oorkonde van Kerkvereniging onderneem om "in pastorale bewoënhed met mekaar om te gaan" en probleme wat op dié pad mag voorkom te hanteer "vanuit die oortuiging dat ons mekaar

as susters en broers in Jesus Christus nie onder sulke omstandighede mag loslaat nie” (Loff 284). Hierdie benadering sluit goed aan by die Belhar Belydenis wat bely:

Ons glo...dat die eenheid van die kerk van Jesus Christus daarom *gawe én opdrag* is; dat dit 'n samebindende krag is deur die werking van Gods Gees maar terselfdertyd 'n werklikheid is wat *nagejaag en gesoek moet word* en waartoe die volk van God *voortdurend opgebou moet word*... dat hierdie eenheid *slegs in vryheid* gestalte kan vind en nie onder dwang nie [my kursiverings]

(Belhar Belydenis Artikel 2)

Die proses het minder goed verloop by die NGKA sinode. Daar was beswaarskrifte teen die kerkvereniging vanuit 21 gemeentes in die Vrystaat, maar dit is nie op die sitting van die NGKA in 1994 hanteer nie (Keta, Hoffman & Ramolahlehi 2007:40). Die vrees vir 'n kerkverdeling was gegrond en kort ná die stigting van die VGKSA het die afgevaardigdes van die NGKA in die Phororo (Noord-Kaap) te kenne gegee dat hulle nie deel van die nuwe kerk sou word nie (Keta, Hoffman & Ramolahlehi 2007:41). Dieselfde protes het uit die streeksinode van die Vrystaat gekom (Loff 1989:284).

Kort daarna het twee predikante van die NGKA 'n protes geskryf waarin hulle gesê het: (a) dat die vereniging al vier kerke van die NG familie moet insluit; (b) dat die kerk nie die besware hanteer het nie; en (c) dat die kerkorde nie gevolg is nie. Die Sinode van die Vrystaat (OVS) kom in September 1995 byeen en besluit om nie te ontbind nie. In November dieselfde jaar vergader die VGKSA-OVS sinode in Welkom. In antwoord op die besware van lede, sê die sinode dat beswaarde lidmate hulself onkerkregtelik georganiseer het teen die besluit van die sinode “where they were defeated” (Keta, Hoffman & Ramolahlehi 2007:42). Die VGKSA besluit om die saak na die hof te neem en in 1996 besluit Regter van Coller in die guns van die VGKSA: “The NGKA no longer exists.” Die NGKA-OVS besluit om te appelleer en teen die einde van 1998 besluit die hof in die guns van die NGKA.

Dat die saak van beswaarde lidmate in 'n kerkvereniging tot by die hooggeregshof moes gaan draai, is 'n slegte ervaring vir die Kerk. Keta, Hoffman & Ramolahlehi (2007:45), vanuit die NGKA, beskryf hierdie gebeure as 'n tragedie wat verhoed kon word en wat in die toekoms vermy moet word. Johan Botha (2007:25), vanuit die VGKSA sê: “Wat ookal die redes vir ons struikelgang met kerkvereniging mag wees, in die VGKSA het die feit dat ons nie met die eenheid kon vorder soos ons moes en selfs gehoop het nie, ons meermale daartoe gebring om ons in die mindere en meerdere kerkvergaderings hieroor voor die Here te verootmoedig.” . Hy wys daarop dat die VGKSA as ontvangers en draers van die Belhar Belydenis, “wat juis die geleefde eenheid, ware

versoening en ontfermende geregtigheid in die kerk Skrifgetrou beklemtoon, moes klaarblyklik eers self leer hoe om met dié genadegawe om te gaan.”

In hierdie stelling van Botha sien mens die dinamiese invloed wat die Belhar Belydenis op die VGKSA uitgeoefen het sedert die ontstaan van hierdie kerk. Die VGKSA moes al hoe meer hul eie woorde, dade en wese inrig volgens die riglyn van hul belydenis. Die hantering van beswaardes teen die kerkvereniging word ‘n positiewe leer-ervaring vir hierdie kerk in die lig van die Belhar Belydenis. Botha vertel van die afsluitingsdiens tydens die sinode van die VGKSA in 1997:

...professor Jaap Durand [het] in sy preek ons almal vermaan om ons getuienis met die Belydenis van Belhar glad nie as ‘n saak vir eie roem te hanteer nie. Hoewel dit sy ontstaan onder ons gehad het, is die belydenis vir die hele Gereformeerde kerk wêreldwyd van besondere waarde. Ons is daarom aangemoedig om die aanbod van dié belydenis se inhoud van eenheid, versoening en geregtigheid aan ander mense en kerke doelgerig met daardie Christelike liefde te onderneem waartoe Paulus ons in 1 Korintiërs 13 oproep.

(Botha 2007:25)

Die hantering van beswaardes in ‘n kerkvereniging is ‘n baie relevante kwessie vir die herenigingsproses in die NG Kerkfamilie vandag. Dit is belangrik, aangesien daar ook in die huidige proses ‘n groot aantal beswaardes is wat op die regte manier hanteer moet word: voor, gedurende en na afloop van ‘n beoogde kerkvereniging. As dit nie gebeur nie, sal die kerkvereniging bloot op skeuring uitloop. Dit is een van die belangrike lesse wat geleer word uit die vereniging tussen die NGSK en die NGKA.

Vanuit die perspektief van die NGKA kom die volgende opmerking na aanleiding van die breuk wat tussen lidmate van die VGKSA en die NGKA gekom het in die nadraai van die 1994 kerkvereniging:

We believe that from the little we presented here, it will be clear that the division grew over a long time, had many causes, and was interwoven with the broader history and developments in our country. It was not the result of a few individuals with anti-unity sentiments misusing a few technical mistakes. Therefore it was wrong (and hurt a lot) when the rest of the family *ostracised* [my kursivering] the NGKA before the whole world and excluded them for so many years from joint meetings and discussions.

(Keta, Hoffman & Ramolahlehi 2007:42)

Hierdie opmerking is 'n belangrike rigtingwyser vir die hantering van beswaardes in 'n kerkvereniging, én dit is belangrik vir die onderwerp van hierdie studie. Die NGKA het, te midde van 'n kerkvereniging en kort daarna, gevoel dat hulle "uitgesluit" ("ostracised") word uit die kerklike gemeenskap van hulle broers en susters in die VGKSA en ook deur die res van die NG Kerk-familie. Keta, Hoffman en Ramolahlehi (2007:42) verwys na M J Mabaso se teologiese evaluering van die Belhar Belydenis wat meen dat die belydenis verdeeldheid in plaas van eenheid in die NGKA gebring het, omdat dit in vergelyking met die drie Gereformeerde Belydenisse meer klem op die mens as op Christus lê. Die vraag wat nou na vore kom, is of die Belhar Belydenis verdeeldheid en skeiding bring tussen mense. Watter rol het die Belhar Belydenis in die gesprekke oor eenwording (as deel van hul roeping en missie) in die NG Kerkfamilie gespeel tot op hede? Hoe raak dit die missionêre waarde van die dokument vir die NG Kerk? Hierdie vrae gaan nou van nader bekyk word.

4.3.7 Die Belhar Belydenis word toenemend gesien as 'n struikelblok vir eenwording

In Oktober 1994 spreek die NG Kerk die ernstige begeerte uit om met ander lede van die Familie van NG Kerke saam te werk aan een kerkverband deur die aanwys van 'n gesamentlike kommissie wat die kerkorde vir hierdie beoogde verband moet begin opstel, en aan ander sake rakende kerkvereniging moet aandag gee – bv. belydenisskrifte, naam, liturgie, bedieningsbehoefte en praktiese implikasies (Van der Linde 2002:216). Die Gesamentlike Kommissie is saamgestel met lede van die NG Kerk, die RCA en die VGKSA, maar nie die NGKA nie. Die kommissie het slegs twee keer vergader, maar by die tweede vergadering is ooreengekom oor die Belhar Belydenis: "As vertrekpunt is aanvaar dat die Belydenis van Belhar (1986) deel sal vorm van die belydenis-corpus van die verenigde kerk, maar dat dit nie afdwingbaar is nie." (Van der Linde 2002:220).

In Maart 1995 word die inligtingstuk "Sodat almal een kan wees..." beskikbaar gestel vir bespreking in die NG Kerk. 'n Wye reeks van reaksies is ontvang, maar van die kant van beswaardes teen kerkvereniging is 'n dokument uitgegee wat standpunt teen kerkvereniging in die NG Kerk inneem (*Kerkvereniging: Eenvormige Verskeurdheid of Veelvormige Eenheid* in Van der Linde 2002: 226). Volgens Van der Linde word die eenheidsproses gerem deur die interne weerstand binne die VGKSA (wat in die hof geëindig het) en verskille oor die Belydenis Belhar.

Wat die verskille oor die Belydenis van Belhar betref, moet begin word by die "veronderstelling" van die VGKSA dat die NG Kerk en die RCA die belydenis sal aanvaar as 'n belydenisskrif binne 'n verenigde kerk (Van der Linde 2002:235). Die NG Kerk kon verklaar dat die belydenis "op sigself genome nie met die drie Formuliere van Eenheid in stryd is nie", maar het benadruk dat gesprekke met die VGKSA beide die Belharbelydenis en *Kerk en Samelewing* as basis sou

gebruik. In 1996 rig die Algemene Sinodale Kommissie (ASK) van die VGKSA 'n brief aan die ASK van die NG Kerk, waarin onder andere gesê word:

2. Die ASK is die mening toegedaan dat die onderhandelinge oor kerkeenheid tans 'n dooiepunt rondom die aanvaarding van die Belydenis van Belhar as belydenisskrif bereik het. Dit is dus nodig om andermaal te bevestig dat die Belydenis van Belhar ononderhandelbaar is as belydenisskrif vir die verenigde kerk.

5. Die ASK beskou die onvoorwaardelike aanvaarding van die Belydenis van Belhar deur die NG Kerk as ononderhandelbare vereiste vir die voortgang van die gesprek oor kerkeenheid. Daar word dus reikhalssend daarna uitgesien dat die NG Kerk hierdie skrifgefundeerde belydenis sal aanvaar en in gehoorsaamheid aan die Here van die Kerk die pad na kerkeenheid saam met die VGKSA sal bewandel.

(Van der Linde 2002:238)

Alle verdere gesprekke is hiermee gestaak totdat die NG kerk die Belydenis van Belhar aanvaar het. "Die gevolg was dat die pad na kerkvereniging gesluit is tot verdere kennisgewing!" (Van der Linde 2002: 238-239), want die NG Kerk kon eers verder hierop reageer met haar volgende sinodesitting in 1998. Nóg die Algemene Sinode, nóg enige streeksinode kon tot dusver die Belydenis van Belhar aanvaar as belydenis. Die Algemene Sinode in 1998 het as volg besluit oor die Belhar Belydenis:

1. Die Sinode neem kennis van en het begrip vir die geweldige premie wat die VGKSA op die Belydenis van Belhar as belydenisskrif vir dié kerk plaas.

2. Die Algemene Sinode verklaar, op grond van die kommentaar wat ontvang is van lidmate en kerkvergaderinge, dat die Belydenis van Belhar nie op die oomblik as vierde belydenisskrif aanbeveel kan word nie.

3. Die Algemene Sinode aanvaar dat die Belydenis van Belhar op sigself genome nie met die Drie Formuliere van Eenheid in stryd is nie.

4. Die Sinode aanvaar ter wille van die eenheidsproses en sy getuienis die wesenlike inhoud van die Belydenis van Belhar.

5. Die Algemene Sinode oordeel dat dit noodsaaklik is dat die Kerk opnuut en in oorleg met die ander gespreksgenote sal kyk na 'n manier waarop die Belydenis van Belhar in die nuwe kerkverband se belydenisgrondslag opgeneem kan word,

maar op so 'n wyse dat niemand se gewete onder enige dwang geplaas word nie...

6. Die Algemene Sinode gee opdrag aan die ASK dat, indien die belydeniskwessie 'n onoorkomelike probleem vir die vorming van een sinodale verband blyk te wees, indringend aandag gegee moet word aan alternatiewe strukture van kerkverband.

(Van der Linde 2002:245-246)

Die NG Kerk bevind haar in 'n dilemma wat die Belhar Belydenis betref. Die gesprek oor kerkvereniging het in 'n doodloopstraat beland omdat die VGKSA die aanvaarding van die belydenis as voorwaarde vir 'n verenigde kerk stel, en die NG Kerk nie tot die punt kan kom om die belydenis as konfessie te aanvaar nie. Die Algemene Sinode kan nie die Belhar Belydenis aanvaar sonder die steun van die streeksinodes nie, en laasgenoemde kan ook nie sonder die steun van die Ringe en gemeentes nie. Hierdie punt is nog nie in die NG Kerk bereik nie (en dit is nie seker of dit ooit bereik sal word nie). Van der Linde (2002:250-253) meen dat die eenwordingsproses in 'n "slakkepas" versand het, en in 'n "impasse" beland het.

Op 24-25 Julie 2001 het die Sinode van Kaapland van die VGKSA en die Oos-, Suid- en Wes-Kaapse sinodes van die NG Kerk 'n *Konvent van Kaapland* byeengebring te Wellington. Die struikelblokke in die weg van kerkvereniging is bespreek, 'n reglement vir die Konvent is opgestel, en 'n verklaring van voorneme is uitgereik (Van der Linde 2002: 258). Die belangrike bydrae van hierdie konvent is dat dit weer momentum verleen het aan die gesprek oor kerkvereniging in die NG Kerk-familie, en dat dit meer klem gelê het op die opbou en versterking van onderlinge verhoudings (Van der Linde 2002:262).

Die sinodes in die Noorde (Suid-Transvaal) het in hierdie inisiatief gevolg en die gesprek tussen die NG Kerk en die VGKSA het weer aan die gang gekom met die sogenaamde "treinkonferensie" van 3-6 Maart 2002 (Van der Linde 2002:262). "Die moderature het verder die gemeentes aangemoedig om prakties uitvoering te gee aan die eenheidsproses deur nouer kontak met mekaar te soek", byvoorbeeld deur gesamentlike evangelisasie-uitreike, kanselruilings, gesamentlike jeugkampe en jeugbyeenkomste, gesamentlike gebedsbyeenkomste en etes – met die klem op "verhoudingsbougeleenthede" (Van der Linde 2002:263).

Uit die prosesse wat in die Suide en die Noorde van die land die eenheidsgesprek weer op dreef laat kom het, is dit duidelik dat eenheid meer op die vlak van gemeentes en lidmate gesoek moet word as op die vlak van sinodale vergaderings. Dit is op hierdie "voetsoolvlak" waar mense: "saam opgebou word tot die gestalte van Christus, tot die nuwe mensheid saam mekaar se laste ken en dra en so die wet van Christus vervul; mekaar nodig het en mekaar opbou, mekaar

vermaan en mekaar vertrou, saam met mekaar ly vir die geregtigheid, saam bid, saam diensbaar is aan God in hierdie wêreld, saam stry teen alles wat hierdie eenheid mag belemmer of bedreig” (Belhar Belydenis Artikel 2).

‘n Groot deurbraak in die gesprek oor kerkeenheid, wat nou al hoe meer bekend gestaan het as die *hereniging* van die familie van NG Kerke, is gemaak tydens ‘n “waterskeidingsberaad” wat in Junie 2006 by Esselenpark naby Kempton Park gehou is (Hofmeyr & Van der Linde 2007:17). Hier is ‘n standpunt geformuleer waarvolgens die VGKSA en die NGK in hul huidige vorm sal ophou bestaan en sal saamsmelt. Dit behels dinge soos ‘n nuwe kerkorde en nuwe belydenisskrifte, waarby die Belhar Belydenis ook ingesluit word, maar nie die enigste dokument is nie. ‘n Belangrike wending in die gesprek het gekom toe daar duidelik gestel is dat die Belydenis van Belhar nie ‘n voorwaarde vir kerkvereniging is nie (Van der Linde 2002:17). Professor Thias Kgatla het in sy boodskap (namens die VGKSA) aan die Algemene Sinode in 2007 die volgende gesê:

We, from URCSA, do not stop praising God for the miracle of Esselenpark where for the first time in our history we covenanted together for Church reunification within the DRC Family. Ever since Esselenpark we have witnessed a growing trust and respect between the two Churches. God, in a special way, has demonstrated to us all *how important it is to witness together in this country*. South Africa is crying for genuine Christian witness. We as members of the DRC family have a huge task to perform to the people of this country. *The country is looking at us*. [my kursiverings]

(NG Kerk 2007a:181)

In hierdie beraad het dit weereens duidelik na vore gekom dat een van die grootste motiverings om tog voort te gaan met die hereniging van die NG Kerkfamilie, die *missionêre imperatief* is: “how important it is to witness together in this country” en “The country is looking at us”. In hierdie toespraak wys prof. Kgatla ook weer daarop dat die Belhar Belydenis ‘n onmisbare rol speel in hierdie hereniging, saam met die model vir kerkvereniging en versoening tussen die vier kerke.

Wat die persepsie oor die Belhar Belydenis in die NG Kerk betref, gee prof. Kgatla ‘n baie belangrike verduideliking:

URCSA is particularly concerned with perceptions some members of our Churches have that the URCSA uses the Belhar Confession as a stick to hit them. The Belhar Confession was never intended to be used as such. The Belhar Confession should be read and understood within the context from which it emerged. When the Belhar Confession emerged and we received that as a gift

from God, we were confronted with a very difficult situation. Our children were asking us questions “why do you belong to a Church of an oppressor?” “How did it come that you chose to belong to the Church of an oppressor?” Our colleagues, theologians and ministers from other Churches were also confronting us with the same questions. Some were even saying to us: “When the white man came to this land, he had the Bible in his hand. You had the land. And he said ‘let us pray’. And when he said ‘Amen’ you had the Bible, he had the land”. We had these types of insulting insinuations. And God gave us this Confession. And we could refute that and we could say “We stand where God stands. We could say Jesus is Lord.” And I think those people who are uncomfortable or opposed to Belhar – perhaps they do not know these facts. Yesterday during your discussion here in one of the reports I think Prof van Rensburg suggested a phenomenological approach to things. And I said to myself: Is it not a time that people could approach Belhar in this way? Break down the prejudices and go to the essence...

(NG Kerk 2007a:181)

Die laaste sinnetjie is ‘n sterk aanduiding van die nuwe benadering tot die Belhar Belydenis in die herenigingsgesprek: “Break down the prejudices and go to the essence...”. Wat is hierdie “essence”, die kern van die saak waarvan gepraat word? Die studie wat hier gedoen word sien die kern van die Belhar Belydenis as die missionêre roeping wat die NG Kerk in Suid-Afrika het. Te midde van die Suid-Afrikaanse omstandighede moet die Kerk die lig wees wat op God se Woord skyn, en Belhar die vergrootglas wat daardie Woord duideliker maak vir mense buite die geloof.

By die twee gesamentlike byeenkomste te Achterberg (Krugersdorp) wat in November 2006 en van April 2007 plaasgevind het, het hierdie nuwe gees voortgesit. By Achterberg II is die volgende aanvaar as die eerste punte van konsensus tussen die vier kerke ten opsigte van die konfessionele basis:

1. Belhar moet nie ‘n voorwaarde vir kerkeenheid wees nie.
2. Gesprek tussen die vier kerke word voortgesit met die oog daarop om ooreenkoms te bereik oor die

Bybelse inhoud van Belhar en om ‘n gesamentlike kommentaar daarop te skryf. Dit sal dit moontlik maak dat die Bybelse inhoud van Belhar in ‘n nuwe kerkverband gepreek, onderrig en in die bediening gebruik kan word.

3. In die vorming van 'n nuwe kerkverband moet die belydenisgrondslag al vier kerke, sinodes en gemeentes akkommodeer sonder om enigiemand te forseer om Belhar te aanvaar of daarvan afstand te doen.

4. Die waarde wat Belhar as 'n belydenis vir die VGKSA het, word respekteer.

Die volgende punte gee konsensus tussen die VGKSA en die NG Kerk weer. Die RCA en die NGKA is gewillig om dit te oorweeg nadat deelgeneem is aan die proses in punt 2 hierbo ooreengekom:

5. In 'n nuwe kerkverband word Belhar as vierde belydenisskrif in die belydenisgrondslag ingesluit, maar dit sal nie van leraars of lidmate wat nie gereed of gewillig is verwag word om dit te onderskrif (aanvaar) as 'n belydenisskrif nie.

6. Die groei na 'n volle aanvaarding van Belhar is 'n integrale deel van die prosesse van die nuwe kerkverband.

(NG Kerk 2007b:28)

Wat Achterberg II anders maak, is dat dit lyk asof die Belhar Belydenis nie meer as voorvereiste vir hereniging gestel word deur die VGKSA nie. Het die VGKSA dan oor die "ononderhandelbare aanvaarding van die Belhar Belydenis" van opinie verander? Hieroor hoor mens uiteenlopende kommentaar. In Die Kerkbode van 14 September 2006 word berig:

Volgens die jongste verklaring deur die vier moderators beskou die VGK die aanvaarding van die Belydenis van Belhar steeds nie as 'n voorwaarde vir kerkeenheid nie. Nie aan die begin nie en ook nie aan die einde nie. Hulle sê omdat die Belydenis van Belhar 'n belangrike rol in die VGK speel, is dit egter verstaanbaar dat die aanvaarding daarvan deur al lede van die NG Kerkfamilie met vreugde deur die VGK begroet sal word.

(Eenheidsgesprek gaan gebuk onder spanning: Kerkbode 2006)

In die Kerkbode van 25 Januarie 2008 word die nuutste moderator van die VGKSA, prof. Thias Kgatla aangehaal: "Ons staan vir strukturele eenheid volgens die Presbiteriale model en met die Belydenis van Belhar as deel van die belydenisgrondslag van die herenigde kerk..." Verder berig die artikel: "Uitsprake van die VGK-kant dat die Belydenis van Belhar nie tydloos opsioneel in 'n nuwe kerkverband kan wees nie, laat volgens prof Strauss vrae wat uitgeklaar moet word. 'Hulle het dan by Esselenpark – so verstaan baie NG mense dit – gesê dat dit nie 'n voorwaarde vir kerkeenheid is nie.'" (Taai jaar wat op gesprekke oor eenheid 2008:A-E1) Hierdie berig stel die

twee moderature (en moderators) teenoor mekaar en klink asof daar nou 'n verskil is oor wat by Esselenpark (en Achterberg) ooreengekom is.

Die kwessie oor die vereiste aanvaarding van die Belhar Belydenis word dus nou in onsekerheid gedompel. Die gevolg daarvan is dat die verhoudinge, wat net weer op dreef begin kom het, nogeens 'n knou toegedien is.

Die NG Kerk se onlangse aansoek om lid te word van die *All Africa Conference of Churches* (AACC) het vereis dat die VGKSA 'n aanbeveling aan die AACC vir die NG Kerk moes gee. Die VGKSA antwoord op 4 Augustus 2008 aan die NG Kerk dat hulle nie in alle eerlikheid en met 'n skoon gewete die NG Kerk kan aanbeveel vir lidmaatskap by die AACC nie. Hulle verduidelik:

It is however with regret that we have to reply that in the light of on (sic!) our experience of the unification talks we cannot in all honesty and with a clear conscience recommend you for membership of the AACC. Up to now the basis on which even WARC readmittance was gained, which stipulated that unification and the inclusion of Belhar Confession becomes the acid test for the departure of the DRC from apartheid made at Debrecen and reiterated in Accra has not been fulfilled. Contrary to the spirit of the Esselenpark declaration, the last communication by the DRC leadership has dashed our hopes that this issue will be resolved soon. So, we are really sorry that URCSA is not in a position to recommend your application at this time.

(Brief vanaf die VGKSA aan die NG Kerk 4 Augustus 2008)

In hierdie brief word eenheid met die VGKSA en die insluiting van die Belhar Belydenis in die belydenisgrondslag van die Kerk gesien as die toets wat bewys dat die NG Kerk afgesien het van apartheid. Verder word daar ook verwys na die Esselenpark verklaring, en dat die laaste kommunikasie van die NG Kerk leierskap aan die VGKSA die boodskap gegee het dat dit nie binnekort sal gebeur nie. In die Kerkbode van 22 Februarie 2008 word berig oor die konsultasieproses oor kerkhereniging in die Noordelike Sinode waar gemeentes aan die einde van 2007 inspraak kon lewer, en waarvoor vroeër in 2008 terugvoer gegee is aan die VGKSA:

Die sinode se lidmate voel soos elders in die land sterk oor die Belydenis van Belhar. Die posisie van dié belydenis het geweldige sterk reaksie uitgelok. In letterlik elke respons was daar 'n opmerking oor die Belydenis van Belhar – meestal negatief...Daar is baie wantroue oor die groot druk ten opsigte van die aanvaarding van die Belydenis van Belhar. Die Ring van Louis Trichardt het amptelik besluit om nie deel te neem aan die konsultasieproses nie...Van die

lidmate is selfs van mening dat die huidige proses van kerkhereniging 'n besliste potensiaal vir kerkskeuring inhou..."

(Van verleentheid tot geleentheid: Kerkbode 2008:A-E3)

Al hierdie gebeure rondom die hereniging en die Belhar Belydenis mens tot die gevolgtrekking dat: (a) die herenigingsgesprek voortdurend stuit op uiteenlopende sentimente en belange by die betrokke kerke; (b) daar selfs intern in die kerke nie eenstemmigheid is oor sentimente en belange nie; (c) daar baie meer oor die Belhar Belydenis gepraat word, as wat daar in 'n Bybelse gesindheid van eenheid, versoening en geregtigheid, soos onder andere binne Belhar verwoord word, met mekaar gewerk word; (d) dat dit voorkom asof die Belhar Belydenis 'n struikelblok in die eenwordingsproses geword het; en dat (e) die dringendheid om tot 'n vergelyk te kom ter wille van die missionêre waarde van eenheid, versoening en geregtigheid binne 'n verenigende kerk in Suid-Afrika, nog nie die klem ontvang wat dit behoort nie. In die volgende Hoofstuk gaan hierdie sake aandag ontvang.

4.4 Die werklike struikelblok in die eenwordingsproses: inwendige teenstrydigheid

Daar is al in die verlede dikwels die oortuiging of persepsie uitgespreek dat die Belhar Belydenis in die weg van eenheid staan (sien bv. Van der Linde 2002:176). So 'n stelling bevat 'n *inwendige teenstrydigheid* (in Engels: *internal contradiction*). Hoe kan 'n dokument wat soveel klem op eenheid en versoening lê, in die weg van eenheid en versoening staan? Alvin W. Gouldner⁴ (1920-1980) het oor industriële sosiologie geskryf, maar hy maak 'n paar belangrike opmerkings oor *inwendige teenstrydighede*. "An *internal contradiction* is one in which a system, at any concrete level, is blocked/inhibited from conforming with one system *rule* because (or to the extent that) it is performing in conformity with another system *rule*. It is, in short, a 'double bind'." (Gouldner 1980:170). In die geval van eenwording in die familie van NG Kerke, kan die herenigingsproses beskou word as die sisteem (system) wat besig is om plaas te vind. Die een sisteem reël is *eenheid* (en versoening), soos dit verwoord word in die Belhar Belydenis. Die ander sisteem-reël is die *aanvaarding van die Belhar Belydenis as 'n belydenis*. Die NG Kerk weet dat 'n aanvaarding van die Belydenis van Belhar op hierdie stadium heel waarskynlik tot kerkskeuring gaan lei binne die NG Kerk self, maar eenwording met die VGKSA is slegs moontlik deur die aanvaarding van Belhar op een of ander manier. Selfs al word die aanvaarding van Belhar nie meer as 'n voorwaarde vir eenwording gestel nie, sal Belhar tog op een of ander manier

⁴ Alvin W. Gouldner (1920-1980) was 'n Amerikaanse sosioloog wat in die post Tweede Wêreldoorlog era baie navorsing in industriële sosiologie gedoen het. Hy is ook aan Marxisme gekoppel, en het die term *internal contradiction* gebruik om konflikte binne Marxisme te beskryf.

in die belydenisgrondslag van 'n verenigde kerk moet funksioneer – en dit beteken 'n vorm van *aanvaarding* deur almal wat aan daardie kerk behoort. Wanneer daar dus aan die een sisteem reël voldoen sou word, naamlik *aanvaarding van Belhar*, ter wille daarvan om by die ander sisteem reël uit te kom, naamlik *eenheid* (met die VGKSA), loop die NG Kerk gevaar om laasgenoemde sisteemreël te breek, naamlik *eenheid* (met NG Kerklidmate wat weier om Belhar te aanvaar as belydenis). Die twee sisteem reëls *eenheid* en *aanvaarding van Belhar as belydenis* blokkeer mekaar dus uit (*double bind*).

Hoe kan mens uit so 'n dilemma kom? Volgens Gouldner (1980:170) kan mens nie van die *inwendige teenstrydigheid* wegkom deur die *status quo* te handhaaf nie, want daar bestaan 'n konflik tussen twee sake wat beide reg is: in hierdie geval is dit *eenheid van gelowiges* en *aanvaarding/nie-aanvaarding van 'n belydenis oor eenheid van gelowiges (Belhar)*. Die kerk stem reeds lankal saam dat gelowiges in 'n eenheid saamgesnoer word deur die Heilige Gees. Die Heilige Gees lei die kerk ook daartoe om nie die simboliese betekenis van die Belhar Belydenis te ignoreer nie. Dit beteken dat die kerk(e) wat by die herenigingsproses betrokke is, sensitief moet wees vir die belangrikheid van die Belhar Belydenis vir die VGKSA en terselfdertyd die weersin wat baie lidmate van die ander kerke vir die belydenis toon. Dit sou niks help om hierdie realiteit te ignoreer nie, want diegene wat Belhar aanvaar glo vas in hul siening en diegene wat Belhar nie wil aanvaar nie, dien dit ook uit geloofsoortuiging. Wat kan dan aan die dilemma gedoen word?

Gouldner (1980) gee twee moontlike maniere om op die dilemma te reageer: (a) die twee opponerende groepe kan in konflik met mekaar gaan en deur die gebruik van senioriteit, mag, aanhang en selfs Bybelse argumente kan die een groep probeer om die ander te oorreed van hul standpunt; (b) die twee opponerende groepe kan soek na 'n hoër reël wat die teenstrydige (laer) reël voorafgaan of wat beide alternatiewe van daardie reël omsluit, "for example, the higher 'good' or 'survival' of the group, or 'order', or 'justice'" (Gouldner 1980:170).

Die eerste metode van 'konflik' is nie 'n metode wat in die kerk gevolg behoort te word nie, maar tog gebeur dit soms. Was dit nie die manier waarop dr. Beyers Naudé hanteer is ná Cottesloe nie? Was dit nie ook hoe die kritiek op die Bybelse begroning van apartheid deur Ben Marais en B B Keet hanteer is nie? Was dit nie hoe die NGSK en die NG Kerk teenoor mekaar te staan gekom het in die situasie van die *status confessionis* nie? Was dit nie juis die manier waarop die probleme rondom die ontstaan van die VGKSA en die oorblywende lede van die NGKA hanteer is nie?

Hierdie studie wil eerder die tweede opsie gebruik as 'n metode om uit die dilemma van die Belhar Belydenis in die herenigingsproses te kom. Dit behels dat daar gesoek moet word na 'n hoër orde as die Belhar Belydenis, 'n orde wat beide die voorstanders én die teenstanders van die Belhar Belydenis die motivering kan gee om voort te gaan met sigbare eenheid. Watter moontlikhede is

daar vir so 'n hoër orde? Binne die raamwerk van die NG Kerk kan daar aangeneem word dat beide die voorstanders en die teenstanders van die Belhar Belydenis groot waarde heg aan hul gereformeerde agtergrond. Uit hierdie agtergrond kan reëls van 'n hoër orde as die Belydenis van Belhar geput word.

Eerstens is die gehoorsaamheid aan Christus, wat net een Liggaam op aarde het, belangriker as die aanvaarding van 'n belydenis wat van hierdie gehoorsaamheid getuig. Ter wille van hierdie gehoorsaamheid staan die NG Kerk-familie onder die opdrag van Christus om die breuk wat in die geskiedenis tussen die kerke van die NG familie plaasgevind het, te heel. Dit maak dus nie saak of 'n persoon pro-Belhar of anti-Belhar is nie, hul gehoorsaamheid aan Christus vra nog steeds dat hulle op alle vlakke sal soek na mekaar as lede van die Liggaam van Christus, mekaar sal liefhê en leer liefkry as lede van Sy Liggaam en sal werk aan 'n ware omgee tussen gelowiges wat in die verlede niks van mekaar geweet het nie en tog langs mekaar woon. Hierdie gehoorsaamheid vra dat lede van die NG Kerk-familie daarom na mekaar sal luister. As eerste stap wil hierdie studie bydra tot daardie "na mekaar luister" deur onderhoude wat in Bylae 4 weergegee word.

Tweedens is die missie of taak van die NG Kerk-familie in Afrika, Suidelike Afrika en Suid-Afrika belangriker as die aanvaarding aldan nie van die Belhar Belydenis. Of die belydenis aanvaar word of nie, dit het groot waarde vir die verstaan van die missie van die NG Kerk in Suid-Afrika en wyer. Daarom word daar in hierdie studie voortdurend gevra na die *missionêre waarde* van die Belhar Belydenis vir die NG Kerk vandag. 'n Persoon wat die Belhar Belydenis *nie aanvaar as belydenis nie*, kan ook hieruit waarde put, want die dokument word nie voorgehou as 'n belydenis wat daardie persoon *moet* aanvaar nie. Selfs mense wat nooit die belydenis as (hul eie) konfessie sal erken nie, mag heel moontlik steeds raaksien dat die worstelingsproses waardeur die belydenis opgestel is aan die inhoud daarvan 'n waarde gee wat nie weggegooi of geïgnoreer behoort te word nie. Die inhoud van die dokument word dus bestudeer om die *missionêre waarde* daarvan te kan benut, en nie om te bewys dat dit as belydenis aanvaar behoort te word nie. Aan die ander kant kan 'n persoon dalk al vir jare die Belhar Belydenis as belydenis aanvaar en erken, maar nog nie die missionêre waarde van die dokument ontdek het nie. Hierdie studie wil ook vir daardie persoon van waarde wees om die missionêre waarde van sy/haar eie belydenis raak te sien en toe te pas.

Derdens is alle Gereformeerde belydenisse ondergeskik aan die Skrif. Wie ookal Belhar aanvaar as belydenis, en wie ookal sukkel om Belhar te aanvaar as belydenis, beide hierdie groepe aanvaar die Skrif as hoogste norm vir hul lewens. In die volgende Hoofstuk gaan gekyk word na die gereformeerde siening van belydenisse met die doel om binne die raamwerk van 'n gesamentlike gereformeerde Skrifgehoorsaamheid die konflik tussen pro-Belhar en anti-Belhar te verminder. Uit hierdie gereformeerde waardering van belydenisse sal dit duidelik word waarom die

missionêre waarde van die Belhar Belydenis nie afhang van die erkenning daarvan as konfessie nie.

4.5 Samevatting

In Hoofstuk 4 is die missionêre konteks van die Belhar Belydenis nagevors en uiteengesit. In die stormagtige jare wat die ontstaan van die belydenis voorafgegaan het, kan die dokument *Ras, Volk en Nasie en Volkereverhoudinge in die lig van die Skrif* (NG Kerk 1974) verteenwoordigend gesien word van die geloofwaardigheidskrisis waarin die NG Kerk en NG Kerk-familie toenemend beland het. Hierdie geloofwaardigheidskrisis het beteken dat die NG Kerk haar in 'n missionêre gevangenskap bevind het. Binne die raamwerk van apartheid, het die NG Kerk en die ander lede van die NG Kerk-familie hul dikwels in twee uiteenlopende wêrelde bevind. Die afkondiging van 'n Status Confessionis was tiperend van die tydsgees, en die min begrip wat in die NG Kerk daarvoor getoon is, was 'n bewys van die geïsoleerde wêreld waarbinne sy haar bevind het. Daarom was die aanklag van kettery en afgodery 'n groot skok vanaf die kant van die NGSK, en dit het grootliks die ontstaan van die Belhar Belydenis oorskadu.

Dit kan ook deels gesien word as die rede waarom daar sulke uiteenlopende simboliese betekenis aan die Belhar Belydenis geheg word in die NG Kerk en die VGKSA (NGSK). Die NGSK se motivering vir die aanklag was teologiese van aard, en begryplik, al het die NG Kerk baie negatief daarop reageer.

Selfs al is daar sedert die ontstaan van die Belhar Belydenis weerstand teen die belydenis vanuit die NG Kerk, het dit nogtans 'n belangrike vormende funksie vervul in die jare daarna. Missionêre beskou, het die Belhar Belydenis reeds bygedra tot groot denkskuiwe en strukturele veranderings, soos byvoorbeeld gesien kan word in die Sendingkonferensie van 1986 en die Wes-Kaapse Getuienisaksie. Algaande het die verenigingsprosesse in die familie van NG Kerke begin vasval, totdat dit 'n punt bereik het waar gepraat word van 'n "impasse" in die herenigingsgesprek. Die Belhar Belydenis word deur sommige beskou as die struikelblok in hierdie proses, maar hierbo is aangetoon dat dit nie werklik waar kan wees nie. Die werklike struikelblok word eerder gesien as 'n inwendige teenstrydigheid in die herenigingsgesprek.

Om verder op hierdie teenstrydigheid in te gaan, is dit nodig dat daar in Hoofstuk 5 aandag gegee word aan die debat oor Belhar in die wêreldwye kerk, die NG Kerk-familie en die teologie van Karl Barth oor Gereformeerde Belydenisse.